

ÖZET

Bilgi edinme hakkı düşünce hürriyetinin bir parçasıdır. Bilgi edinme hakkı olmadan düşünce hürriyeti düşünülemez. Bu kavram içinde bulunduğumuz çağın ortaya çıkardığı yönetim anlayışının ve Anayasal gereksinimlerin sonucu olan yeni bir kavramdır. Bilgi edinme hakkı insan yaşamının olmazsa olmazı olup, onun yaşamını düzenleyen ve geleceğini planlamasını sağlayan bir haktır. Bu hak, bazı ülkelerde doğrudan anayasal güvence altına alınırken, bazılarında ise sadece yasal düzenleme yapılmakla yetinilmiştir. Ayrıca birçok uluslararası düzenlemeye konu olmuştur. Son yüzyılda bilgi edinme hakkının önemi birçok ulusça anlaşılmiş durumdadır. İnsanın sadece insan olması dolayısıyla sahip olduğu kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, zamanaşımına uğramaz hak ve hürriyetler olarak nitelendirilen insan hakkı kavramı herkes için tanınmış olmasına rağmen, bütün insanların bu haklardan istifadesi hemen olamamıştır. Söz konusu hakkın elde edilebilmesi için büyük mücadeleler yapılmıştır.

Bilgi edinme hakkı, kamu yönetiminin bir ideali haline gelen saydam, şeffaf, katılımcı yönetimin en önemli araçlarından biridir. Ülkemizde vatandaşın bilgi edinme hakkını ve idarenin açıklığını düzenlemeye yönelik dilekçe hakkından önce pek de kayda değer düzenlemeler bulunmamaktadır. Nihayetinde bilgi edinme hakkına ilişkin düzenleme ülkemizde de yapılarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenleme bilgi edinme hakkına ilişkin en önemli adımdır.

Bilgi edinme hakkının iyi bir yönetiminin anahtarı olduğu unutulmamalıdır. Sosyal devlet anlayışının, herkesin insanca yaşaması için olmazsa olmazı bilgi edinme hakkıdır.

Anahtar Sözcükler

1. Bilgi Edinme
2. Bilgi Edinme Hakkı
3. İnsan Hakları

ABSTRACT

The right to information is part of freedom of thought. This is unthinkable without freedom of thought. The right to information management approach and the constitutional requirements posed by the current era is the result of a new concept. It is a *qua non* of human life, his life is a right to regulate and plan the future. This is taken to ensure the constitutional right to direct in some countries. Some of them performed only legislation.

The right to information has been the subject of many international regulation. The importance of the last century, the right to information is understood by many people. Only because of the inherent personality of the human person inviolable, indispensable and expected to be entitled to prescription.

The right to information, public administration has become an ideal transparent, participatory governance is one of the most important tools. In our country the right of citizens to information and the right of petition for administration to organize the range of regulations before there is hardly neteworthy. Ultimately, the right to obtain information on the arrangements made in our country has entered into force. The most important step on the right to edit information. The right to information should be noted that the key to good management. The concept of social state, the right to information is a must for everyone to live humanely.

Key Words

1. Information Right
2. Obtain Information Right
3. Human Rights

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından.....

.....
Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

(imza)
Başkan :.....
(Akademik Ünvanı,Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Ünvanı,Adı-Soyadı)

(imza)
Üye :.....
(Akademik Ünvanı,Adı-Soyadı)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza

.....
Akademik Unvan,Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
TUTANAK.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX

I. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU ÖNCESİ DÖNEM

A. Genel Olarak Bilgi Edinme Hakkı.....	2
B. Vatandaşın Bilgiye Ulaşmasını Sağlayan Diğer Düzenlemeler.....	4
a. Kamu Otoritesini Temsil Eden Birey veya Kurum Olma.....	4
b. Menfaat Alakadar Olma ve Talepte Bulunulan Makamın Keyfi Davranışı....	5
c. Avukatlık Kanunu.....	7
C. Kamu Makamlarının Bilgiye Ulaşma Yetkisi.....	7
a. Yürütme.....	8
b. Yasama.....	8
c. Yargı.....	9
D. Dilekçe Hakkı ve 3071 Sayılı Kanun.....	10
a. Anayasa.....	11
b. 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun.....	12
c. İç Tüzük.....	13
d. Genelge.....	13
e. Kişi Hakları ve Dilekçe Hakkı.....	18
f. Dilekçe Hakkının Kullanılmasının Engellenmesi.....	18
g. Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkı.....	19
E. Ombudsman.....	20
a. Genel Olarak Ombudsmanlık Müessesesi.....	20
b. Türkiye’de Ombudsmanlık.....	20

c. Türkiye’de Ombudsmanlık ve Bilgi Edinme Hakkı	22
--	----

II. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

A. Hukuki Dayanağı	24
B. Hazırlık Çalışmaları	24
C. Neden Bilgi Edinme Hakkı Kanunu?	25
D. Meclis Çalışmaları	26
E. Kanun’un Getirdikleri	26
a. Kanun’un Amacı ve Muhtevası	27
b. Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü	28
c. Başvuru Makamı	33
F. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları	37
a. Hakkın Sınırının Sınırı	38
b. Devlet Sırrı	41
c. Ekonomik Çıkar	41
d. İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgeler	42
e. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler	44
f. Adli Soruşturma veya Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler	45
g. Özel Hayatın Gizliliği	46
h. Haberleşmenin Gizliliği	48
ı. Ticari Sır	49
i. Fikir ve Sanat Eserleri	52
j. Kurum İçi Düzenlemeler	53
k. Kurum İçi Görüş Bilgi Notu ve Tavsiyeler	54
l. Tavsiye ve Mütalaa Talepleri	55
m. Gizliliği Kaldırılan Bilgi veya Belgeler	57
G. Diğer Hususlar	57
a. Ceza Hükümleri	57
b. Rapor Düzenlenmesi	58
c. Yönetmelik ve Genelge	59
H. Sır Kavramı ve Bilgi Edinme Hakkı	59
I. Özel Sektör Açısından Bilgi Edinme Hakkı	61

III. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU	64
A. BEDK ve 5432 Sayılı Kanun	67
B. BEDK'nun Kuruluşu	69
C. BEDK'na Başvuru	70
D. BEDK Bağımsız İdari Otorite mi?	71
a. Genel Olarak	71
b. Bağımsız İdari Otorite	71
E. Türkiyede Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Yasal Düzenlemeler	74
F. BEDK'nun Kararlarının Bağlayıcılığı	77
a. BEDK Kararlarının Niteliği	77
b. BEDK'nun Kararlarının Bağlayıcılığı	78
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	82
İNTERNET KAYNAKLARI	86

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİD	: Amme İdaresi Dergisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.r.	: Adı geçen rapor
Ay.	: Anayasa
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
ATAD	: Avrupa Topluluđu Adalet Divanı
AYİM	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
BEHK	: Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
bknz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İç Hz.K.	: İç Hizmet Kanunu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İnt.	: İnternet
K.	: Karar
md.	: Madde
ÖSYM	: Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
S	: Sayı

sf. : Sayfa
SÜHFD : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB : Türkiye Barolar Birliği
TODAİE : Türkiye Orta Dođu Amme İdaresi Enstitüsü

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda bilgi edinme hakkı ve Türkiye'deki bilgi edinme ile ilgili düzenlemelere değinilmeye çalışılmıştır. Zira, özellikle son yüzyılda bilgi edinme hakkının önemi birçok ulusça anlaşılmış durumdadır. İnsanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, zamanaşımına uğramaz hak ve hürriyetler olarak nitelendirilen insan hakkı kavramı herkes için tanınmış olmasına rağmen bütün insanların bu haklardan hemen istifadesi mümkün olmamıştır. Söz konusu hakların elde edilebilmesi için büyük mücadeleler yapılmıştır.

Bilgi edinme hakkı bulunduğumuz çağın ortaya çıkardığı yönetim anlayışının ve anayasal gereksinimlerin sonucu olarak ortaya çıkan yeni denilebilecek bir kavramdır. İyi yönetim hakkı ile yakından ilişkili bir haktır. Bilgi edinme hakkı insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olup onun yaşamını düzenleyen bir haktır.

Tüm dünya ülkelerinde bilgi edinme hakkı veya özgürlüğü konusunda hızla artan düzenlemeler yapılmaktadır. Çalışmada bilgi edinme hakkı ve Türkiye'deki uygulamaları konusunda açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde bilgi edinme hakkı genel olarak incelenmiş, ikinci bölümde Türkiye'de yürürlükte olan Bilgi Edinme Kanunu ele alınmış ve nihayet üçüncü bölümde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu anlatılmıştır. Ayrıca kanunun çıkmasından sonra yargıya intikal etmiş konulara değinilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışma dönemim boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Sayın Mustafa Şenay CANORUÇ' a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

I.BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU ÖNCESİ DÖNEM

I.BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU ÖNCESİ DÖNEM

A. Genel Olarak Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı ve müesseseleri devletler için çok eski bir kavram değildir. Bilgi edinme hakkının, insanın insanca yaşayabilmesinin önemli araçlarından birisi olduğuna kuşku yoktur. Bilgi Edinme Hakkı içinde bulunduğumuz çağın ortaya çıkardığı yönetim anlayışının ve anayasal gereksinimlerin sonucu olarak yeni bir kavramdır. Çevre hakkı, barış hakkı, genetiğe ilişkin haklar, internet hakları gibi üçüncü kuşak haklar arasında kabul edilen bilgi edinme hakkı yeni bir hak olarak ortaya çıkan iyi yönetim hakkı ile yakından ilişkili ve hatta iyi yönetim hakkını tamamlayıcı ve bütünleştirici bir nitelik taşımaktadır.

Bilgi Edinme idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşmada zamanla kamusal bir hakka dönüşmüştür. Bu hak idarenin işlemleri, tutum ve davranışları hakkında kişilerin bilgi edinme ihtiyacından doğmuş bulunmaktadır. *Bilgi edinme hakkı, haklar kategorisi içerisinde üçüncü kuşak haklar arasında bulunmaktadır.*¹ Üçüncü kuşak haklar, 2. Dünya Savaşının ardından insan haklarının uluslararasılaşmasıyla gündeme gelmiştir. Nükleer teknolojinin gelişmesiyle artan çevre sorunları, ülkeler arasındaki gelişme ve büyüme dengesizlikleri, yaşanan dünya savaşları ile bozulan huzur ve barış ortamı üçüncü kuşak hakların ortaya çıkmasında etkili olmuştur .

*Bilgi edinme hakkı idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında ilgili bireylerin, işlemin niteliği ve sonuçlarına ilişkin olarak bilgi alabilmesini sağlayan niteliği nedeniyle öne çıktığı gözlemlenmektedir.*² *Bireyler ve gruplar bilgi edinme hakkını kullanarak, bir kararın yasal olup olmadığını ve alınmış bir kararın arkasında yatan gerçek nedenleri ve karşılaştıkları bir hukuki*

¹ www.pot.atilim.edu.tr/files/e devlet erişim tarihi 03.03.2011

² Yıldırım ,Ramazan "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü" Başbakanlık İdari UsulKanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi,Ankara-1998.sf228

*durum ve olay karşısında yönetimin daha önceden nasıl hareket ettiğini, kendilerini ilgilendiren bir kararın içeriğini öğrenebilirler.*³

Bilgi Edinme Hakkı ulusal savunma ve dış ilişkiler gibi sınırlandırılması zorunlu görülen alanlar dışında idarenin elinde bulunan her türlü bilgi ve belgeye ulaşmayı, böylece vatandaşlara önemli bir denetleme yetkisi aktararak kamu yönetiminin yolsuz faaliyetlerde bulunmasını ve kusurlu eylem ve işlemler gerçekleştirmesini engellemektedir. Bilgi edinme hakkı bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önem teşkil etmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından da bilgi edinme hakkı ve buna ilişkin yasal düzenlemeler üç nedenden dolayı önemli görülmektedir. Bu nedenler toplumun daha demokratikleşmesi, yoksulluğun önlenmesi ve yolsuzluğun engellenmesidir.

Tüm dünya devletleri için olduğu gibi ülkemiz için de bilgi edinme hakkı yeni bir kavramdır. Diğer bazı haklarla mukayese edildiğinde çok da eski bir tarihe sahip olmadığı anlaşılacaktır. Kamu yönetiminin bir ideali haline gelen saydam, şeffaf, katılımcı yönetimin en önemli araçlarından biri bilgi edinme hakkıdır. ***Bu konuda doksanlı yıllara kadar dilekçe hakkı kanunu istisna tutulursa, ülkemizde herhangi bir gelişme görülmemiştir.***⁴

Bilgiye ulaşma hakkı, arkasında hep kamu otoritesini temsil eden bireylere ya da kurumlara, yine kamusal bir işin gerçekleştirilmesini sağlamak için verilmiş olup menfaat alakadar olma ön koşulu ile daraltılmıştır. ***Nihayetinde ülkemizde bilgi edinme hakkı ve açıklık ile ilgili talepler, kötü yönetim uygulamalarının sıradanlaşması ve artan iletişim olanakları sonucu kişilerin diğer başarılı kamu yönetimi uygulamalarını görmeleri sonucu artmıştır.***⁵

³ Eken ,Musa “Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı”Yayınlanmamış Doktora Tezi,İzmir-1993.sf.4

⁴ MASTİ, Ahmet “Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Kişilik Hakları ile İlişkisi”, Gazi Üniversitesi Sos.Bil.Enstitüsü ,(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara-2008, sf.77

⁵ CİHANER, İlhan, “İnsan Hakkı Olarak Bilgi Alma Hakkı” Gazi Üniversitesi Sos.Bil.Ens.,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara- 2001. sf.161

İyi yönetim ve bilgi edinme ile ilgili ilk somut adım Başbakanlıkça 1996 yılında başlatılan “*İdari Usül Yasasında Düzenlenecek Hususlar*” konulu çalışma ile atılmıştır. İdari usül bilgi edinme hakkını da kapsayan bir düzenlemedir ve bir idari faaliyetin hangi idari makam tarafından hangi şekilde ve ne gibi aşamalardan geçerek yapılacağını gösterip, ne şekilde tespit edileceğini ortaya koyan kurallar bütünüdür.

2002 seçimi sonrası yeni hükümet dönemi çalışmaları sonucunda bilgi edinme, parçası olduğu idari usulden ayrılarak, 9 Ekim 2003 tarihinde 4982 sayılı kanunla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kabul edilmiştir.⁶

B. Vatandaşın Bilgiye Ulaşmasını Sağlayan Diğer Düzenlemeler

a. Kamu Otoritesini Temsil Eden Birey veya Kurum Olma

Öncelikle cevaplanması gereken sorulardan ilki bilgi edinme hakkının ülkemizde uzun bir süre neden kurumsallaşamadığıdır. *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’na kadar bireysel bir bilgiye ulaşma hakkı, arkasında hep kamu otoritesini temsil eden bireylere ya da kurumlara yine kurumsal bir işin gerçekleştirilmesini sağlamak için verildiğinden kurumsallaşamamıştır.⁷*

1587 sayılı Nüfus Kanununun 14. maddesi şöyledir: ‘*Nüfus kütükleriyle dayanaklarını baş memur ve sorumlu memurlarla denetleme ve teftişe yetkili olanlardan başka hiç kimse göremez ve inceleyemez. 61. madde hükmü saklı kalmak kaydı ile adli makamlara, resmi dairelere ve ilgilinin kendisi, karı veya kocası, veli, vasi veya resmi vekili, usul ve furu ile ikinci dereceye kadar olan civar hısımlarına nüfus kayıtları örnekleri istenildiğinde verilir.*’⁸

İlgili bütün nüfus memurları vazifeleri dolayısıyla aileler ve fertler hakkında öğrenecekleri halleri gizli tutmaya mecburdurlar.

⁶ ÖZAY, İlhan, “Gün Işığında Yönetim” Vedat Yayınevi, Ankara-2004 , sf.946

⁷ GEMALMAZ, Semih, “ Düşünce Suçuna Karşı Girişim” <http://www.antenna-tr.org>. 2004. s.27

⁸ www.hukuki.net/kanun/1587.15.text.asp erişim tarihi 09.09.2010

Kanuna göre yetkilendirilmemiş ve görevlendirilmemiş hiç kimse nüfus ve kütük bilgilerini öğrenememektedir.

b. Menfaat / Alakadar Olma ve Talepte Bulunulan Makamın Keyfi Davranışı

Bilgi edinme hakkının sınırlarından birisi bilgi edinme hakkı için talepte bulunan şahsın ilgili kişi olmasıdır. *Bilgi edinme talebinin yöneldiği idarenin, talepte bulunanın taleple ilgisini görememesi halinde bilgi vermemesi yani menfaat veya alakadar olma ön koşulu ile talebi reddetmesiyle bu hak daraltılmıştır.*⁹

Bildiğimiz üzere tapu sicili üzerinde ‘aleniyet ilkesi’ vardır. Ancak isteyen herkes keyfince istediği zaman herhangi bir işlemin tüm safhalarını inceleyemeyecektir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere ilgili olma koşulu bilgi edinme hakkının sınırlamalarından biridir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 1020’nci maddesine göre; “*Tapu sicili herkese açıktır. İlgisini inanılır kılan herkes, tapu kütüğündeki ilgili sayfanın ve belgelerin tapu memuru önünde kendisine gösterilmesini veya bunların örneklerinin verilmesini isteyebilir.*

4857 sayılı İş Kanununun 77/2’nci maddesi “*İşverenler iş yerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığı denetlemek, işçilerin karşı karşıya buldukları mesleki riskler, alınması gereken tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek ve gerekli iş sağlığı güvenliği eğitimini vermek zorundadırlar ...*” şeklindedir. Buna göre işverenler işçileri mesleki riskler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmelidir.

⁹ GEMALMAZ, Semih, <http://www.antenna-tr.org>. 2004

Fakat bu konu ile ilgili işçilerin bir talep hakkı düzenlenmemiş, uygulama tamamen işverenin keyfine bırakılmıştır. Yaptırım olarak 105'inci maddede çok cüzi bir cezai şart öngörülmüş olmasının da bu bilgilendirmeyi tek taraflı zorlayacağını düşünmek pek doğru olmayacaktır. Zira, kanunların uyulmasını sağlayan en büyük güç müeyyidelerdir.

Benzer durum 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun hükmünde kararnamenin 92. maddesine göre aleni olarak düzenlenen patent sicili ile 556 Sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun hükmünde kararnamenin 39'uncu maddesi uyarınca aleni olarak düzenlenen marka sicili için de geçerlidir.¹⁰

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 10/4'üncü maddesine göre, siyasi partilerin sicillerin soruşturma ile ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydı ile herkese açıktır. Bunlarla birlikte idareye sınırlı bir şekilde bile olsa bireysel hakları korumak maksadıyla, bazı şartlarda bilgi verme ödevi yükleyen diğer mevzuat düzenlemeleri de mevcuttur.

Bunlar özetle; 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu uyarınca ihalelerin ilan yoluyla duyurulması; 5393 Sayılı Belediye Kanununa göre, Belediye Meclis müzakerelerinin halka açıklanması; 4458 Sayılı Gümrük Kanununda, mükelleflerin beyanlarını kurallara uygun yapabilmesi için önceden bilgilendirilmesi ve yolcuların gümrük işlemleri hakkında bilgi edinmelerinin bakanlıkça yapılacak yayımlar aracılığı ile sağlanmasının hüküm altına alınması; ***Basın Kanununun, basının özgür olduğu ve bu özgürlüğün bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma hakkını da içerdiği düzenlemesi¹¹*** ile 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 44/II. maddesinin haklarında soruşturmaya başlandığı bildirilen tarafların sözlü savunma hakkını kullanma taleplerine kadar kurul bünyesinde kendileri ile ilgili düzenlenmiş her türlü evrakın mümkünse elde edilmiş olan her türlü delilin bir nüshasının kendilerine verilmesini isteyebileceğine ilişkin¹² düzenlemedir.

¹⁰ GEMALMAZ, Semih, <http://www.antenna-tr.org>. 2004

¹¹ KAYA, Cemil, "İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı", Seçkin Yayınevi, Ankara- 2005, sf.298

¹² ASLAN, Zehreddin, "İdari Usul Yasasına Örnek Olarak Rekabet Kurulunun Çalışma Yöntemleri" İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi, Ankara,1998 , sf.223

c. Avukatlık Kanunu

4667 sayılı Avukatlık Kanununda 2001 yılında yapılan düzenlemeyle avukatların bilgi alma hakları Avukatlık Kanunu kapsamına alınmıştır.

4667 sayılı Kanunla Avukatlık Kanununun ikinci maddesinde yapılan değişiklikle üçüncü fıkra. şu şekilde olmuştur: “*Yargı organları, emniyet makamları, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri, özel veya kamuya ait bankalar, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak zorundadır. Kanunlardaki özel hükümler saklı kalmak kaydı ile bu kurumlar avukatın gerek duyduğu bilgi ve belgeleri incelemesine sunmakla yükümlüdür. Bu belgelerden örnek alınması vekâletname ibrasına bağlıdır. Derdest davalarda müzakereler duruşma günü beklenmeksizin mahkemeden alınabilir.*”

Sadece avukatlara yönelik bilgi ve belge toplama hakkını düzenleyen bu hüküm ile otuzbeşinci maddenin ikinci fıkrasında bulunan “Baroda yazılı avukatlar birinci fıkradakiler dışında kalan resmi dairelerdeki bütün işleri de takip edebilirler.”¹³ hükmü Bilgi Edinme Hakkı Kanununun amacını, özünü ve kapsamını oluşturan ilkelerin bir anlamda öncülüğünü yapmıştır.¹⁴

C. Kamu Makamlarının Bilgiye Ulaşma Yetkisi

Yasama, yürütme ve yargı makamlarının istedikleri bilgi ve belgeye ulaşabilmeleri vatandaşa nazaran daha kolay olmaktadır.

¹³ KAYA, Cemil, a.g.e. sf.293

¹⁴ ÖZOK, Özdemir, “Bilgi Edinme Hakkı”, Panel TBB Yayınları. 62, Açılış Konuşması, Panel, TBB Yayınları:62, Ankara - 2004, sf.IX

a. Yürütme

Yürütmenin parçası olarak idareler bazen diğer idarelerden, bazen özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinden ve bazen de hem diğer idarelerden, hem de özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinden bilgi ve belge alabilmektedirler.¹⁵

İşin doğası gereği kamu otoritesini temsil eden kurum ve kuruluşlar bilgiye bireylere göre daha kolay ulaşmaktadırlar. Bunu sağlayan kanunlar şu şekilde sayılabilir; 1211 sayılı Merkez Bankası Kanununun 44'üncü maddesi, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 45'inci maddesi, 4458 sayılı Gümrük Kanununun 11'inci maddesinin gümrük makamlarına gizli bilgiler dahil olmak üzere istedikleri her türlü bilgiye ulaşma yetkisi veren düzenlemesi; 4634 sayılı Şeker Kanununun 9/g maddesi, 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 53'üncü maddesi, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Kanununun 20'nci maddesinde bulunan düzenlemeler örnek kabili düzenlemelerdir.

b. Yasama

Türkiye'de yasama görevi TBMM tarafından ifa edilmektedir. TBMM gerek kanun yaparken gerekse diğer görevlerinin ifası sırasında bir takım bilgi ve belgelere ihtiyaç duyabilmektedir. Anayasa m.98'e göre Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması yolları ile denetleme yetkisini kullanmaktadır.

*Meclis araştırması, yetkisi içine giren belli bir konuda bilgi edinmek için kendi üyeleri marifetiyle meclisçe yapılan incelemedir.¹⁶ Meclis, Anayasal görevini yerine getirebilmek için başlangıçta ilgili konuda bilgi edinme ihtiyacı duyabilir ve bunu başka kaynaktan temin yerine bizzat kendisi toplamayı tercih edebilir. **Araştırma ile ilgili karar verecek T.B.M.M.'nin, karar için gerekli bilgileri toplama yetkisi de vardır.**¹⁷*

¹⁵ KAYA, Cemil, a.g.e., sf.304

¹⁶ ONAR, Erdal, 'Meclis Araştırması', Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:419, Ankara-1977.sf.1.

¹⁷ ÖZBUDUN, Ergün, "Türk Anayasa Hukuku", Yetkin Yayınları, Ankara-2004. sf.273.

Genel görüşme, toplumu ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesidir. Genel görüşme sonucunda hükümetin siyasal sorumluluğunu doğuracak bir oylama yapılmaz. ***Fakat genel görüşme açılıp açılmaması yönünde yapılan görüşmeler ve oylama hükümet üzerinde Meclis içi bir denetim oluşturmaktadır.***¹⁸

Meclis soruşturması; Başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan bir denetim aracıdır. Görevde olsun veya olmasın başbakan veya bakanlar için açılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılabilir. Meclis soruşturması usulü, başbakanın veya bir bakanın düşmesine yol açabilir. Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde bir komisyon oluşturulur.

Bu komisyon kamu ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir. Gerekli gördüklerine el koyabilir. ***Ayrıca iç tüzüğün 41'inci maddesine göre; komisyon, bütün bakanlıklarla doğrudan yazışma ve kendilerine havale edilen işlerin sonuçlandırılması için gerekli bilgileri bakanlıklardan isteme yetkisine sahiptir.***¹⁹

c. Yargı

Cumhuriyet Savcıları ve mahkemeler gerek soruşturma aşamasında gerekse kovuşturma sürecinde adaletin tesisinin sağlanması için bazı bilgi ve belgelere ihtiyaç duyabilmektedirler. Yargı görevini ifa eden mahkeme ve Cumhuriyet Savcılıklarının yargı görevi ifası esnasında kamudan ve özel hukuk kişilerinden bilgi ve belge isteme yetkisi vardır.

¹⁸ ÖZBUDUN, Ergün, a.g.e., sf,273.

¹⁹ KAYA, Cemil, a.g.e., sf.305

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 43'üncü maddesinin, “Devletin yasama, yürütme ve yargılama organları ile idare makamları ve bütün gerçek ve tüzel kişiler ve kuruluşların Anayasa Mahkemesinin istediği bilgi, evrak ve bilgileri, tayin edilen süre içinde vermeye yükümlü olduğuna dair düzenlemesi,²⁰ 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanununun 20/1'inci maddesinin, mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilir şeklindeki düzenlemesi²¹ ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 332'nci maddesinin suçların soruşturması ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet Savcısı, hakim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenen bilgilere on gün içinde cevap verilmelidir düzenlemesi²² ile 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 75'inci maddesinin hâkim, müphem ve eksik gördüğü iddia ve sebepler hakkında açıklama isteme ve iki taraftan iddialarına ilişkin olmak üzere, kendilerini dinleme ve gerekli olan delillerin ibraz ve ikamesini isteme yetkisinin verildiği düzenleme²³ hep yargı organlarına yargılama sürecinin aşamalarında bilgi ve belgelere ulaşmayı sağlayan düzenlemelerdir.

D. Dilekçe Hakkı

Dilekçe hakkı Anayasa'nın 74'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Dilekçe hakkı bilgi edinmenin belkemiğini oluşturmaktadır. Dilekçe hakkı olmadan bilgi edinme hakkının olması düşünülemez. Tarihe baktığımızda bilgi edinme hakkı kavramının dilekçe hakkı ile beraber doğduğunu, dilekçe hakkının üzerine inşa edildiğini görmekteyiz.

²⁰ KAYA, Cemil, a.g.e. , sf.301.

²¹ KAYA, Cemil, a.g.e. , sf.302.

²² KAYA, Cemil, a.g.e., sf.304.

²³ KAYA, Cemil, a.g.e. , sf.304

Anayasa'nın 17'nci maddesinin birinci fıkrası ile beraber düşünülüğünde²⁴ kişinin bilgi edinme hakkı açısından bir referanstır.²⁵ Dilekçe hakkı bilgi edinme hakkının doğum noktasıdır.²⁶

a. Anayasa

MADDE 74- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye' de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi' ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. TBMM Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceler.

Kamu baş denetçisi TBMM tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tam sayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

Bu maddede sayıla hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

²⁴ Anayasa Md.17/1= "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir."

²⁵ ODER, Burak, "Bilgi Edinme Hakkının Sistem İçindeki Yeri" Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Ulusal..Konferansı [http://www.tesev.org.tr/etkinlik/BurakOder TESEV](http://www.tesev.org.tr/etkinlik/BurakOder%20TESEV)

²⁶ DİNDAR, Pinar, "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine İncelemeler", <http://www.turkhukuk sitesi.com/makale/640.htm>.

Maddeye bakıldığında dilekçe hakkının, iki özelliği olan bir hak olduğu görülecektir.

*Bir taraftan dilekçe veren kendi ya da toplumun yararını korumaya çalışırken, diğer taraftan devlet de kendisine sunulan dilekçeleri kabul, inceleme ve sonucu dilekçe verene bildirme yükümlülüğü altına girmektedir.*²⁷

Bilgi edinme hakkının araçlarından biri olan dilekçe hakkına sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sahip olmadığını belirtmekte yarar vardır. Yine maddeye göre dilekçe hakkından vatandaşlar ile karşılılık esası gözetilmek kaydı ve ikamet şartı ile yabancılar faydalanabilmektedirler. Başvuru mercileri, yetkili makamlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Yetkili makamlar kimlerdir? Yetkili makamlar ifadesinden ne anlaşılmalıdır?

*Bilgi edinme hakkı kanunundan daha dar olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile birlikte genel bütçeli tüm kurum ve kuruluşlar, katma bütçeli tüm kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, il özel idareleri, belediyeler, köy tüzel kişileri, TRT gibi özerk bütçeli kurum ve kuruluşlar ve sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan kurum ve kuruluşlar yetkili makamlar olarak sayılırlar.*²⁸ Anayasa maddesine göre başvurunun yazılı yapılması ve cevabın yazılı verilmesi esastır.

b. 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun

Birinci maddede kanunun amacı, “*Türk Vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlarına yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.*” şeklinde belirtilirken, dördüncü maddede dilekçede bulunması gereken zorunlu şartlar sayılmıştır.

²⁷ EROL, Ahmet, “Dilekçe Hakkı ve Bilgi Edinme Hukuku”, Yaklaşım Yayınları, Ankara- 2005. sf.297

²⁸ EROL, Ahmet, a.g.e. sf.275

Dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı, soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin mutlaka bulunması gerekir. Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun m.6'ya göre; 'belli bir konuyu ihtiva etmeyenler, yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar ve dilekçede bulunması gerekli şartlardan birini taşımayan dilekçeler incelenemezler. 'Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun m.7 ve m.8'e göre de dilekçe sahibine 30 gün içerisinde cevap verilmelidir.

c. İÇTÜZÜK

T.B.M.M. İÇTÜZÜĞÜNÜN, dilekçelerin incelenmesi ve karara bağlanması esas ve usulleri başlığını taşıyan yedinci kısmının 115 ile 120'nci maddeleri arası, dilekçe ile ilgili işlemlere ayrılmıştır. Dilekçe komisyonunda görüşülemeyecek dilekçeler şunlardır: Belli bir konuyu ihtiva etmeyen; yeni bir kanunu veya bir kanun değişikliğini gerektiren; yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan veya haklarında bu merciler tarafından verilmiş bir karar bulunan; yetkili idari makamlarca verilen kesin cevap suretini ihtiva etmeyen, kanunun dilekçede bulunmasını zorunlu gördüğü şartlardan herhangi birini taşımayan dilekçeler, dilekçe komisyonunda görüşülmeyecektir.

d.Genelge

24.1.2004 tarihinde 2004/12 nolu, Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması hakkında genelge yayımlanmıştır. Genelgenin başlangıcında dilek ve şikayet hakkı ile bilgi edinme hakkının sağlanmasının demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereği olduğu vurgulandıktan sonra, uyulacak kurallar sayılmıştır.

Söz konusu genelge aşağıda çalışma kapsamına alınmıştır.

Sayı : B.02.0.PPG.0.12-320-1327 23 OCAK 2004

Konu : Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması

GENELGE

2004/12

Bireylerin kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında idari makamlara başvuruda bulunmaları ve kendileri veya faaliyet alanlarıyla ilgili konularda bilgi edinme haklarını kullanmaları, eşitlik tarafsızlık ve açıklık ilkeleri temelinde demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereğidir. İdare-birey ilişkisinde hukukun üstünlüğünü, demokratikleşmeyi ve saydamlığı sağlayabilmek için, idari faaliyetlerin yürütülmesi sırasında bireysel hak ve özgürlüklere duyarlı davranılması hukuk devletinin en temel niteliğidir.

Hükümetimiz, devlet ile toplum arasındaki bağların daha güçlü hale getirilmesini ve halkın talep ve beklentilerine azami düzeyde cevap verilmesini esas alan bir poliika benimsemiştir. Acil Eylem Planı'nda da yer alan, "Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde vatandaş odaklı yaklaşımların benimseneceği" ilkesi, bu politikamızın temelini oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, 3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlıklı 40' inci maddesine eklenen ikinci fıkrayla, Devletin,işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorunda olduğu, keza "Dilekçe hakkı" başlıklı 74'üncü maddesinde yapılan değişiklikle de, dilekçe sahiplerine başvuru sonuçlarının yazılı olarak bildirilmesi hükme bağlanmıştır.

Anayasamızda yapılan bu değişikliklere uygulama kabiliyeti kazandırmak üzere, 01.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun 02.01.2003 tarihli ve 4778 sayılı Kanunla değiştirilen 7'nci maddesinde, yapılmakta olan işlemin safahatı veya sonucu hakkında, yetkili makamlarca dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verileceği ve sonucun ayrıca bildirileceği

hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca, 24.4.2004 tarihinde yürürlüğe girecek olan 9.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile de kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir. Her iki düzenleme de, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda yer alan insan hakları alanında yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların iyileştirilmesi taahhütleri açısından büyük önem ve öncelik taşımaktadır.

Ancak, söz konusu Anayasa ve Kanun hükümlerinin uygulanmasında gerekli hassasiyetin gösterilmediği, dilekçeyle yapılan başvurulara idari makamlar tarafından bazen cevap verilmediği veya yasal süresinden sonra cevap verildiği, dolayısıyla dilekçe hakkının etkin şekilde kullanımının gerçekleşmediği yolunda şikayetler bulunmaktadır.

Bu bağlamda, bilgi edinme hakkı ile dilekçe hakkının mevzuatımızda yer alan esas ve usullere uygun olarak etkin kullanılmasını teminen , bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatları, valilik, kaymakamlık ve mahalli idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları, hizmet alanlarında aşağıda yazılı kurallara uymakla yükümlüdürler. Dilekçe hakkı, sorulara cevap almak suretiyle bilgi edinmeyi, şikayette bulunmak suretiyle denetlemeyi, dilek ve öneride bulunmak suretiyle de demokratik katılımı sağlayan siyasal haklardandır.

Bu itibarla, Türk vatandaşları ile Türkiye'de ikamet eden yabancılar (karşılıklılık esasını gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla) kendileri veya kamuyla ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi' ne ve yetkili idari makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler. Dilekçe hakkının kullanımı çerçevesinde idareye yapılan her türlü başvuru aşağıda belirtilen usule uygun olarak cevaplandırılacaktır: Bireylerin ve tüzel kişilerin başvuru dilekçelerini alan idari makamlar, dilekçelerin alındığı tarih, kayıt numarası ve konusunu gösteren alındı belgesini düzenleyip, bu alındı belgelerini herhangi bir ücret talep etmeden, başvuru sahiplerine vereceklerdir. Ad, soyad ve adres bulunmayan, imza taşımayan, belli bir konuyu içermeyen, ya da yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili dilekçeler cevaplandırılmayacaktır. Ancak, bu unsurları ihtiva etmemekle birlikte, başvurulara

olayla ilgili inandırıcı mahiyette bilgi ve belgeler eklenmiş veya somut nitelikte bilgi, bulgu ya da olaylara dayanılıyor ise, bu hususlar ihbar kabul edilerek idarece işlem yapılabilir.

Başka bir idari makamın görev alanında kalan başvurular, ilgili idari makama iletilecek ve başvuru sahibine de bilgi verilecektir. Bireylerin ve tüzel kişilerin, kendileriyle veya kamuyla ilgili, dilekçeyle usulüne uygun bir şekilde yaptıkları başvuruların idarece geciktirilmeksizin en kısa sürede cevaplandırılması yasal bir zorunluluktur. Yetkili idari makam tarafından, bu şekilde yapılan başvurularla ilgili olarak, yapılmakta olan işlemin safahatı veya sonucu hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içerisinde gerekçeli olarak cevap verilecektir. İşlem devam ediyorsa, sonucu hakkında ayrıca bilgi verilecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi' ne gönderilen dilekçelerin dilekçe komisyonu ile İnsan Hakları İnceleme Komisyonu' nda incelenerek 60 gün içinde karara bağlanacağı göz önüne alınarak, TBMM Dilekçe Komisyonu tarafından gönderilen dilekçelerin de ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca en geç otuz gün içerisinde cevaplandırılmasına dikkat edilecektir.

Mevcut idari işlemlerden idari başvuru yolu açık bulunanların değiştirilmesi, kaldırılması veya geri alınmasıyla ilgili başvurular üzerine, İdari Yargılama Usulü Kanununun (İYUK) ilgili idari makama başvuru ve cevap süresini düzenleyen 11' inci maddesi hükmü dikkate alınarak aşağıdaki işlemler yapılacaktır.

Başvuru dilekçesi, idari işlemleri değiştirmeye, kaldırmaya veya geri almaya yetkili olan idari makama en kısa sürede ulaştırılacaktır. Yetkili idari makam, başvuru dilekçesinin idareye verilmesini müteakip en kısa sürede gerekli inceleme ve araştırmayı yapmak suretiyle işlemin yerindeliği yanında bütün unsurları bakımından hukukiliğini de değerlendirerek cevap verecektir.

İdari işlemin değiştirilmesi, kaldırılması veya geri alınmasının mümkün olmaması halinde, başvuru sahibine verilecek cevapta, bu idari işleme karşı başvurulabilecek kanun yolları ile başvuru süreleri de gösterilecektir.

Bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin esas ve usuller,24.4.2002 tarihinde yürürlüğe girecek olan 4982 sayılı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu itibarla,Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, faaliyetlerine ilişkin mezkur Kanun kapsamında bulunan bilgi başvurularını süratli bir şekilde sonuçlandırarak Kanunda belirtilen istisnalar dışında her türlü bilgi ve belgeyi başvuru sahiplerine vereceklerdir.

Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine, istenilen bilgi ve belgeye erişimi on beş iş günü içinde sağlayacaklardır. İstenilen bilgi ve belgenin; başvuru alan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması, başka bir kurum veya kuruluşun görüşünün alınmasını gerektirmesi ya da başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi hallerinde bilgi ve belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Ancak bu sürenin uzaması durumunda, gerekçe başvuru sahibine yazılı olarak on beş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilecektir.

Kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek olanlar hariç, yargı denetimi dışında kalan idari işlemler, devlet sırları, ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, idari veya adli soruşturmaya, özel hayata dair bilgiler, haberleşmenin gizliliğini ihlal edecek bilgi ve belgeler, ticari sırlar ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamındaki hususlar bilgi edinme hakkının istisnasını oluşturur. Keza, tavsiye ve mütaala talepleri ile yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler de bilgi edinme başvurularına konu edilmeyecektir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun uygulanmasında ihmai, kusuru veya kastı bulunan memurlar ile diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri fiillerle ilgili olarak, genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturmasını gerektiren haller saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanacaktır.

Ayrıca dilek ve şikayetlerini, kamu kurum ve kuruluşlarına gelerek sözlü olarak ileten başvuru sahipleri, hoşgörü ve güler yüzle karşılanarak kendilerine yardımcı olunacaktır.

Başvuru sahiplerinin talepleri anında incelenerek,sorunların mümkün olduğu oranda mahallinde çözümlenmesine özen gösterilecektir.

Bu çerçevede , konuya ilişkin anayasal ve yasal kurallar vile yukarıda belirtilen usul ve esaslar hakkında tüm personel bilgilendirilecek,personele yönelik eğitim programlarında konuya ayrıntılı olarak yer verilmesi sağlanacak, bilgi edinme ve dilekçe haklarının kullanımı kapsamındaki başvurulara ilişkin uygulamalar mevzuat dahilinde denetlenecek ve denetimler sonucu belirtilen kurallara uymadıkları saptanan kamu görevlileri hakkında genel hükümlere göre disiplin ve ceza işlemleri uygulanacaktır.

e. Kişi Hakları ve Dilekçe Hakkı

Dilekçe hakkı tabi bir haktır. Tarihin birçok döneminde bu dilekçe hakkı en önemli haklardan biri olarak süregelmiştir.

f. Dilekçe Hakkının Kullanılmasının Engellenmesi

Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi ile birlikte kişi bilgi edinme hakkından yararlanamamış olacaktır. Bu nedenle dilekçe hakkının kullanılmasının önlenmesi cezai müeyyidelerle engellenmelidir.

Mevzuatımızda, TCK ve askerlik ile ilgili mevzuat hariç, ne 3071 sayılı kanunda ve ne de diğer kanunlarda dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi, vatandaşın kendisiyle ve kamuyla ilgili dilekçe ve şikâyetlerini ilgili kamu makamlarına bildirmesinin önüne geçilmesi ile ilgili müstakil bir cezai müeyyide öngörülmemiştir. ***İdarenin dilekçeyi almak istememesi önemli bir sorundur ve hukuki destekten yoksun bireyler bu tür davranış karşısında korumasız ve çaresiz kalmaktadır. Bu nedenle genel hükümlere gidilmesi yerinde olacaktır.***²⁹

²⁹ HIZ, Yüksel, Z.YILMAZ, "Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı", Seçkin Yayınevi, Ankara-2004. sf.34.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 121'inci maddesi dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi başlığını taşımaktadır. Buna göre; ***'Kişinin belli bir hakkı kullanmak için yetkili kamu makamlarına verdiği dilekçenin hukuki bir neden olmaksızın kabul edilmemesi halinde fail hakkında altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur.'***³⁰

Sürelî işlemlerde, dilekçenin süresinde verilmesine rağmen, kabulünün geciktirilmesi halinde de, bu suç oluşur. Verilen dilekçenin hukuki bir nedene dayalı olarak kabul edilmemesi halinde, kabul etmeme fiili hukuka uygun olduğu için, suç oluşmayacaktır. Örneğin, bir suç duyurusuna ilişkin dilekçenin, ilgisiz bir makama verilmeye teşebbüs edilmesi karşısında kabul edilmemesi, söz konusu suçu oluşturmaz.

g. Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkı

Anayasanın 17'nci maddesi kapsamında değerlendirildiğinde, kişinin kendisine ilişkin bilgiye ulaşmasının gerekliliği nedeniyle dilekçe hakkına ilişkin Anayasanın 74'üncü maddesi bilgi edinme hakkı açısından bir referans olmaktadır. 3071 sayılı kanun son haliyle dilekçe hakkını bilgi edinme hakkının doğum noktası haline getirmiştir. Gerçekten de dilekçe hakkı bilgi edinme hakkının kullanılmasının en önemli aracıdır. Bununla birlikte, dilekçe hakkının kullanılmasında başvurulacak makamlar bilgi edinme hakkından daha dar olarak ifade edilmiştir.

Fakat konuya teknik anlamda bakıldığında, hemen hemen benzer hususları düzenleyen iki kanun yerine, bilgi edinme hakkı kanunu düzenlenirken daha sağlıklı ve daha etkin bir işleyiş olanağı yaratılabilmek amacıyla doğrudan Anayasanın 74'üncü maddesinden yetki alarak Dilekçe Hakkının Kullanılması ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu³¹ ***adı altında bir düzenleme yapılmış olması daha uygun olacaktır.***

³⁰ GÜNEY, Niyazi, K.ÖZDEMİR, Y.S.BALO, "Yeni Türk Ceza Kanunu", Adil Yayınevi, Ankara-2004., sf.380

³¹ EROL, Ahmet,a.g.e., sf.282

E. Ombudsman

a. Genel Olarak Ombudsmanlık Müessesesi

Bazı ülkelerde değişik sebeplerle yönetim yargı tarafından yeterli ve etkin bir şekilde denetlenememektedir. Bazı ülkelerde ise ombudsman müessesesi etkin yargıya ilave olarak getirilmiştir. Bu müessese ile amaçlanan yönetimin denetlenmesidir. Ombudsman müessesesi yönetimin yargı yoluyla denetlenmesinin gelişmediği ülkelerde yönetimin hukuka uygunluğunu sağlamada işleve sahiptir.

Aralarında Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Hindistan'ın da bulunduğu yüzü aşkın devletle ülke, bölge, kent veya sektör itibarıyla hizmet veren ve hatta Avrupa Birliğinde de, yeni oluşturulan birlik bürokrasisi tarafından yapılabilecek yanlış uygulamalara karşı üye ülke vatandaşlarının haklarını korumak üzere oluşturduğu kurumun³² uygulamada üç ortak yönü bulunmaktadır.

Birincisi ombudsmanın yürütme organı karşısında bağımsız bir statüye sahip olması, ikincisi şikâyetlerin kişiler tarafından yapılması, üçüncüsü arabulucuya gelen konuların, idarenin kötü işleyişi ve haksızlık yönünden adil olarak değerlendirilmesi ve kötü yönetimin neden olduğu sonuçlara önlemler önerilmesidir.³³

b. Türkiye’de Ombudsmanlık

Ülkemizde ombudsmanlık diğer bir şekilde kamu denetçiliği olarak ifade edilmektedir. Ombudsmanlığın literatürümüzde yer edinmesi bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerden sonra olmuştur.

Ombudsmanlık kurumu Türkiye de uzun süre tartışılmış ve uygulanması yedinci beş yıllık plana dahil edilmiş fakat çalışmalar nihayetlenememiştir.

³² 14.12.2005 tarihinde Başbakanlık tarafından Meclis Başkanlığına gönderilen ‘Kamu Denetçiliği Kurum Kanunu Tasarısı’ genel gerekçe

³³ **TORTOP**, Nuri, “Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulanması”, Amme İdaresi Dergisi, , AİD, C.31, S.1, Ankara-1998. C.31, sf.4

Ombudsmanlık kavramı Türk Hukuk literatüründe 1970’li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. Kamu denetçisi sistemi, bir mevzuat çalışması olarak ilk kez 1982 Anayasası’nın hazırlık aşamasında gündeme gelmiştir. Ülkemizde ombudsman benzeri bir kurum oluşturulması yolunda komisyon çalışmalarının başlangıcı 1990’lı yıllara rastlamaktadır.

14 Aralık 2005 tarihinde ombudsman içerikli kanun tasarısı başbakanlıkça TBMM’ye gönderilmiştir. 5521 sayılı kamu denetçiliği kurumu kanun tasarısı ile ombudsmanlık kurumu gündeme gelmiştir. Bu dönemde Tasarıya göre kurum idarenin işleyişi ile ilgili şikayetleri idarenin her türlü eylem, işlem, tutum ve davranışlarını, insan haklarına saygı, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden inceleyecek, araştırarak ve idareye önerilerde bulunacak kurum Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bağlı kamu tüzel kişiliğine sahip, özel bütçeli olacak ve merkezi Ankara’da bulunacak, gerekli gördüğü yerlerde büro açabilecektir. Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, yargı faaliyetlerine ilişkin işlemler, TSK’nın salt askeri hizmete ilişkin işlemleri ve yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler kurumun görev alanı dışarındadır.

Yukarıda belirtilen tasarı kanunlaşarak yürürlüğe girmiş ancak Anayasa Mahkemesi’nin 25.12.2008 tarihli kararıyla iptal edilmiştir.

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile halkın yüzde 58’i tarafından kabul edilen 26 maddelik anayasa değişikliği sonucunda kamu denetçiliği kurumunun kurulması nihayet kesinleşmiştir. Kamu denetçisi ilke itibarı ile parlamento tarafından atanan, yönetimin mağdur ettiği bireylerin hiçbir şekle bağlı olmaksızın yaptıkları şikayetler üzerine harekete geçen, geniş bir araştırma ve soruşturma yetkisi ile donatılmış olan, yapılan haksızlıkları ortaya koymak, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını engellemek, mevzuata saygılı olmayı ve uygun hareket etmeyi temin etmek, kamu hizmetlerinin daha iyi görülmesi için gerekli reformların yapılması önerilerinde bulunmak amaçlarını güden kamu görevlileridir.

c. Türkiye’de Ombudsmanlık ve Bilgi Edinme Hakkı

Birçok Dünya ülkesinde ombudsmanlık kurumu bilgi edinme haklarına kaynak teşkil etmiştir. Oysa ki ülkemizdeki durum tam aksinedir. Ülkemizde bilgi edinme hakkı ile birlikte kamu denetçiliği kurumu yer edinmeye çalışmaktadır. Geline nokta da ülkemizde bir bilgi edinme kanunu olduğuna göre, mevcut Anayasa, idari yapı ve yönetim anlayışı ile bu kurum, bürokrasiyi artıracak ve görevlilerinden kamu denetçisinin kişiliğine kadar yeni tartışmalara neden olacaktır. Ombudsmanlık Türkiye’imizde 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile anayasal zemine oturtulmuştur.

II.BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

II. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

A. Hukuki Dayanağı

Bilgi edinme hakkının dayanağı ile ilgili farklı görüşler olsa da bu tartışmalar 9 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile sona ermiştir. Kanun 24 Ekim 2003 tarih ve 25269 sayılı resmi gazetede yayımlanmış ve 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

B. Hazırlık Çalışmaları

Hazırlık çalışmalarında yabancı ülkelerin kanunlarından yararlanılmış, ülkemiz yapısı göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Bu kanunla vatandaşa istediği hukuki bilgi ve belgeye ulaşma imkanı getirilecektir. *Hukuka bağlı bir yönetim anlayışına dayalı bir idari sistemde idari karar alma sürecinin önceden belli usul yöntem kurallarına bağlanması, idarenin elindeki bilgilere vatandaşın ulaşabilmesi, idarenin karar almak üzere yaptığı toplantılara ilgilinin katılma hakkının olması gerekir.*³⁴

Bu düşünceden hareketle idareyi de düzenleyerek yönetimde açıklığın sağlanması ve idarenin hukuka bağlılığı için kanun tasarı taslağı hazırlanmıştır.

Hazırlık çalışmaları 1990'lı yıllara uzanan taslak hazırlanırken ABD, Kanada, Fransa, İtalya ve Avrupa birliğinin bilgi edinme hakkı ile ilgili kanunları, İngiltere ve Almanya gibi kanun taslakları tartışılan ülkelerdeki durum, konu ile ilgili dış

³⁴ ÖZKAN, Gürsel, "İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenleme", GÜHFD, Haziran-Aralık 1998, C.II, S.1-2, Ankara-1999. sf.12

*literatür ve iç literatür incelenerek ülke şartlarına en uygun olandan hareketle Türk kamu yönetimine uygun yeni bir model ortaya çıkarılmıştır.*³⁵

C. Neden Bilgi Edinme Hakkı Kanunu?

Amaçlanan bireylere daha yakın bir yönetim, yönetimin halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra vatandaşın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmaktır.

*Tasarının genel gerekçesinde; ‘hükümet programında bilgi edinme hakkı, toplumun bütün kısımlarında yaygınlaştırılacak ve bunu sağlamak için vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkartılacaktır.’ şeklinde bir düzenlemenin olduğu vurgulandıktan sonra devamlı bilgi edinme hakkının gerekçesi geniş bir şekilde anlatılmıştır.*³⁶

Anayasa’da vatandaşların bilgi edinmesi ile bilgi edinme hakkının sınırlarına ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Anayasa’nın 26’ncı maddesinin ikinci fıkrasında düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin hangi ölçülere göre sınırlandırılabilirliği gösterilirken; “Bu hürriyetin kullanılması Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanması amacıyla sınırlanabilir.” denilmiş, 28’inci maddenin dördüncü fıkrasında, ‘Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarların veya bastırınların veya aynı amaçla basanların başkasına verenlerin bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olacakları’ açıklanmıştır.

Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimin halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada bir rol oynamaktadır. ‘Tasarı, Avrupa Birliğinin konu ile ilgili mevzuatı da dikkate alınmak suretiyle demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık

³⁵ **ODYAKMAZ**, Zehra, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu İşliyor mu?”, Türk Hukuk Kurumu 71’inci Kuruluş Yılı Armağanı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara- 2005. sf. 244.

³⁶ **HIZ**, Yüksel, Z.YILMAZ, a.g.e. sf.193-194

ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmasına ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.’ şeklindeki paragraf ile tasarının hazırlanış amacı belirtilmiştir.

D. Meclis Çalışmaları

Bilgi Edinme Hakkı Kanun Tasarısı, Başbakanlıkça esas komisyon olarak Adalet komisyonuna, tali komisyon olarak da Anayasa komisyonu ile Avrupa Birliği uyum komisyonuna havale edilmiştir. *Tasarı öncelikle Avrupa Birliği uyum komisyonunda görüşülmüş ve komisyon karşılaştırma yapmak maksadıyla Almanya, İtalya, Yunanistan, Finlandiya, Bulgaristan, Avusturya, AB Parlamentosu, Fransa, Slovenya ve Portekiz bilgi edinme kanunlarını inceleyerek 16 Temmuz 2003 tarihinde raporunu vermiştir.*³⁷

Tasarının genel kurula gelmesi 8 Ekim 2003 tarihinde olmuştur. 33 maddelik kanun tasarısı, 22 maddesi üzerinde söz talebi dahi olmadan katılan 237 milletvekilinin tamamının oyu ile kanunlaşmıştır.

*Başbakanlık tarafından bu hükme uygun olarak hazırlanan yönetmelik 24 Nisan 2004 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.*³⁸

E. Kanunun Getirdikleri

Bilgi Edinme Kanunu beş bölümde düzenlenmiştir. Birinci bölümde amaç, kapsam ve tanımlar, ikinci bölüm bilgi edinme hakkı ve bilgi verme yükümlülüğü, üçüncü bölümde bilgi edinme başvurusu, dördüncü bölümde bilgi edinme hakkının sınırları ve beşinci bölümde çeşitli ve son hükümler düzenlenmiştir.

³⁷ EROL, Ahmet,a.g.e. sf.53-54.

³⁸ <http://rega.basbakanlik.gov.tr>. 27.4.2004 tarihli Resmi Gazete

a. Kanunun Amacı ve Muhtevası

Kanunun çıkarılış amacındaki üç anahtar kelimenin *yönetimde eşitlik, yönetimde tarafsızlık ve yönetimde açıklık* olduğu kanunun muhtevası incelendiğinde anlaşılacaktır. Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek kanunun amacıdır. Kişiler bilgi edinme kanunu çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarından gerekli bilgi ve belgeleri isteyebileceklerdir. Bilgi ve belge istenebilecek kamu kurum ve kuruluşları saymadan önce bilgi ve belgenin kapsamı belirlenmelidir.

Bilgi; *“Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan kanun kapsamındaki her türlü veri”*, belge ise; *“Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kayıt edilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarıdır.”*

Bilgi ve belge istenebilecek kamu kurumları hangileridir?

Merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile bunların bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşları, köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketleri, TC Merkez Bankası, İstanbul menkul kıymetler borsası ve üniversiteler de dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz olarak enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bilgi istenebilecek kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Böylelikle bu sayılan kurum ve kuruluşlar görevleri gereği ellerinde bulunan ya da bulunması gereken bilgi ve belgeleri kişilerle paylaşma yükümlülüğü altına sokulmuştur.³⁹

³⁹ ÇOLAK, N.İlker, “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye”, Seçkin Yayınevi, Ankara- 2005. sf.535.

b. Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü

Hak sahibi ve bilgi verme yükümlüsünün kim olduğu cevaplandırılması gereken sorudur. Bilgi Edinme Kanunu'nun "*Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu kanun hükümlerinden yararlanırlar. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.*" hükmü bu soruyu cevaplandırmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun bireysel bir hak olan bilgi edinme hakkının kullanılmasını düzenlemesi ve kanunun altıncı maddesinde bilgi edinme başvuruları için devlet memuru olup olmama ayrımı yapılmadan herkesi kapsayan bir başvuru usulü belirtilmiştir. Yabancılar açısından karşılıklılık şartı gözetilmişken, T.C. Vatandaşları açısından eşitlik prensibi geçerlidir.

Yabancıların bu hakkı kullanabilmeleri için üç unsurun bir arada olması gerekmektedir.

1. Yabancı gerçek kişi ise Türkiye'de ikamet etmesi, tüzel kişi ise Türkiye'de faaliyette bulunması,
2. Gerçek kişilerin isteyecekleri bilgilerin kendileri ile ilgili ve tüzel kişilerin faaliyet alanları ile ilgili olması,
3. Yabancı kişinin ülkesi ile Türkiye arasında karşılıklılık bulunmasıdır.

Vatandaşların bilgi edinme haklarını kullanabilmeleri için kamu kurum ve kuruluşlarının, belirli yükümlülükleri vardır. Kanun, yönetmelik ve genelge göz önünde bulundurularak bu durum beraber değerlendirildiğinde kamu kurum ve kuruluşlarının üç görevi bulunmaktadır.

1. Başvuruların etkin, süratli ve doğru sonuçlandırılması,
2. İhtiyari olarak yayımlanabilecek bilgi ve belgelerin özellikle internet üzerinden kamuoyunun bilgisine sunmaları,
3. *Gerekli idari ve teknik tedbir anlamında bilgi edinme birimlerinin oluşturulması,*⁴⁰

Bu üç görev layığıyla yerine getirildiği takdirde Bilgi Edinme Kanunu'nun etkin olarak hayata uygulanması sağlanabilecektir.

“Bilgi Edinme Hakkı Kanununun m.5 “*Kurum ve kuruluşları, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler. Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.*” demektedir. Buna göre başka bir kanunda herhangi bir bilginin aleniliğini yasaklayan bir hüküm bulursa dahi, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereği idare başvuru sahibine talep ettiği bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür.

Anayasanın 26'ncı maddesi “*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestisini de kapsar...*” demek suretiyle bilgi edinme hakkının düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul etmektedir.

Kanuni bir yükümlülük olan bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınan idare Anayasanın anılan maddesinde yer alan bir temel hakkın kullanılmasına ilişkin haksız bir müdahalede bulunmuş olmaktadır. Kuşkusuz idarenin bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmemesi Anayasanın 26'ncı maddesine göre temel bir hakkın

⁴⁰ HIZ, Yüksel, Z, YILMAZ, a.g.e. sf. 67.

sınırlandırılması anlamına gelecektir. Bu durumda idarenin temel haklara ilişkin böyle bir sınırlandırma yapması, gerek idarenin bu sınırlandırmayı yaparken ileri sürdüğü gerekçelerin kanuni dayanaktan yoksun olması, gerekse aynı gerekçelerin m.26'da belirtilen sınırlama sebepleri arasında yer almaması nedeniyle Anayasa m.13'e aykırı olacaktır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun amacı olan demokratik ve şeffaf bir yönetimin tesis edilmesi için kamusal bilgi niteliğinde olan bilgi ve belgelerin kamuyla paylaşılması, tartışılması ve değerlendirilmesi zorunluluktur. Bilgi Edinme Kanunu ile getirilen düzenlemelerden en önemlisi şüphesiz bu kanuna aykırı kanunları uygulama dışı bırakan “*Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz*” düzenlemesidir. Gizliliğin istisnası, açıklığın asıl olduğu Bilgi Edinme Hakkı Kanununun tam olarak uygulanabilmesi için böyle bir düzenlemenin yapılması ideal hukuk devleti için çok yerinde bir düzenleme olmuştur.

Bilgi Edinme Kurulu, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel müdürlüğünün bir personelinin Genel Müdürlüğüne başvurup 13 yıllık sicil notları ile soruşturma ve ceza raporlarını öğrenme talebinde bulunduğu bahisle , talep edilen bilgilerin adı geçene verilip verilmeyeceği hususunda görüş talep eden başvuru hakkında, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi personel için bağlayıcı olan söz konusu kanunun sicillerle ilgili bölüm altında özlük dosyaları ile sicil dosyalarının gizlilik dereceli olacağına dair hiçbir hüküm olmadığı halde, bu kanunun 121. maddesince Bakanlar Kurulunca çıkarılan Devlet Memurları Sicil Yönetmeliğinde söz konusu dosyaların gizli olacağına 26, 27 ve 28. maddelerinde düzenlenmiş olduğu, 657 sayılı kanunun 117. maddesinde yer alan ve olumsuz sicil alan memura yapılacak uyarı yazısının gizli olacağını düzenleyen hususun ise ilgili memurun diğer memurlara karşı kişilik haklarını korumak bakımından duyulan ihtiyaçtan kaynaklandığı,⁴¹

Çağdaş kamu yönetimi anlayışının hakim olduğu ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında, kamu görevlileri için düzenlenen sicil raporu benzeri dosyaların üçüncü

⁴¹ HIZ, Yüksel, Z, YILMAZ, a.g.e. sf. 69-72.

kişilere karşı gizli tutulduğu, dosyanın ilgisine karşı ise açık olduğunun görüldüğü, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun da bu yönde atılmış bir adım olduğu, bilgi edinme hakkı kapsamında ilgili personelin kendisiyle ilgili bilgi ve belgelere erişim hakkının bulunduğu, sicil dosyalarının devlet memurlarının çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte bulunduğu açık olduğu, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 5. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan amir hüküm göz önünde bulundurulduğunda Kurul, 4982 Sayılı Kanun ile çelişen Devlet Memurları Sicil Yönetmeliği hükümlerinin uygulanmasında sicil raporlarının üçüncü kişilere karşı yine gizlilik prensibi içerisinde muhafazasının gerektiği, ancak ilgili kamu görevlisine karşı 4982 Sayılı Kanun çerçevesinde açık olmasının gerektiği ,bu çerçevede 4982 Sayılı Kanunun bilgi ve belgelere erişim başlıklı 10. Maddesi gereğince tasdikli bir suretinin gizli ve kişiye özel bir yazı ile ilgiliye verilmesinin uygun olacağına karar vermiştir.

‘Bilgi Edinme Kanununda yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz’ maddesi kanun içerisinde yer almaktadır.

Örnek olarak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nin 2.2.2006 tarihli 2006/188 karar no.lu yayınlanmamış kararında, önce sicile ilişkin bir talebi olması gerektiği gibi bilgi edinme hakkı kanunu kapsamında saymış ve sicilin ilgisine gösterilmesine ilişkin isabetli bir karar vermiş iken, idarenin karar düzeltme başvurusu üzerine bu karardan dönerek subay ve astsubaylar için sicile ilişkin bilgi edinme yolunu sicil yönetmeliğini dayanak göstererek kapatmıştır. Kanun yönetmelik hiyerarşisinde yönetmeliği kanun önüne getiren bu kararla subay ve astsubaylar için Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yolu ile sicil öğrenme, kanununun açık hükümlerine rağmen kanuna aykırı bir biçimde kapatılmıştır.

Örnek kararda, Milli Savunma Bakanlığı aleyhine açılan davada, davacı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca, kendisine ait sicil not ortalaması ile ilgili bilginin verilmemesi işleminin iptalini talep etmiştir. ***Davaya ilişkin olarak Başsavcılıkça; sicil sistemine ilişkin hükümlerin bulunduğu 926 Sayılı TSK Personel Kanununda personele verilecek sicillerin gizli olup olmadığı ve gizlilik derecesi ile ilgili bir***

düzenleme yapılmadığı, Subay Sicil Yönetmeliği ile Astsubay Sicil Yönetmeliğinde ise sicil belgelerinin özel gizlilik derecesine sahip belgeler olup yetkisi olmayanlara gösterilemeyeceği, herhangi bir kısmının yok edilemeyeceği, mühürlü ve gizlilik dereceli zarfların yetkilendirilmiş personelden başka kimseler tarafından açılmayacağı şeklinde hüküm bulunduğu, sicil belgelerinin gizli olduğuna ilişkin kanunlarda bir hüküm bulunmadığı, gizlilik ilkesinin Yönetmelik maddeleri⁴² ile getirildiği,

Bilgi Edinme Kanununun çıkarılış amacına ve gerekçesine bakıldığında, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında açıklık ve şeffaflık hususlarının yerleşmesinin amaçlandığı, kanunun uygulama alanının “Kapsam” başlıklı ikinci maddesinde belirtildiği, buna göre kanunun, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanmasının gerekeceği, bu cümleden hareketle Türk Silahlı Kuvvetlerinin faaliyetlerinin de kanun ile getirilen istisnai haller dışında kapsam dışında tutulamayacağı, kanun koyucunun bilgi edinme hakkının sınırlarını ayrı bir başlık altında tek tek saymak yoluna gittiği,

Kanun ile açıklık ilke olarak benimsenirken, gizlilik hali istisna olarak kabul edilip, bu hallerin sayılması yoluna gidildiği, belirtilen açıklamalar ışığında Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına verilen sicillerin gizlilik dereceli olduğundan bahisle, kanunun 9 ve 28’inci maddeleri uyarınca Bilgi Edinme hakkı kapsamına girmediğini söylemenin mümkün olmadığı,

Kanunun 5’inci maddesinin son fıkrası uyarınca Türk Silahlı Kuvvetleri sicil sisteminin gizliliğinin hukuki dayanağı olan Subay ve Astsubay Sicil Yönetmeliğinin 25 ve 28’inci maddelerindeki gizlilik kurallarının yürürlükten kalkmış olduğu, bütün bu gerekçelerden hareketle davacıya sicil not ortalamasının bildirilmesinin gerektiği belirtilerek işlemin iptaline karar verilmesinin uygun olacağı şeklinde düşünce bildirilmiştir. Mahkeme kararında, Türk Silahlı Kuvvetleri sicil sisteminin dayanağı olan kanunların hiç birinde, personele verilen sicillerin ve sicil belgelerinin gizli olduğuna ilişkin açık bir düzenleme yapılmadığı, bu düzenlemelere, sicil sisteminin

⁴² BEDK'nın 25.10.2004 tarih ve 2004/9 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr

dayanağı olan kanunlardaki genel atıflar sonucu çıkarılan ve sicil sistemine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içeren yönetmelik maddelerinde yer verildiğini belirttikten sonra, Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre Türk Silahlı Kuvvetlerinin, personeli hakkında gerçekleştirdiği sicil notu vermeme işlemini kanun kapsamına dahil etmek gerektiğini,

Türk Silahlı Kuvvetlerinde bulunan personelin sicil işlemleri ile ilgili tasarrufların, bu hizmetin özelliği nedeniyle birtakım farklılıklarının bulunduğu ve bunların “açıklanması, bilgi verilmesi” hususlarını etkilediği düşünülebilirse de, kanunda bu konuda ne kurum, ne kişiler ve ne de işlemler bakımından herhangi bir istisna getirilmemiş olmakla bunlara, kanunun uygulanmasını engelleyen bir durum olmadığının açık olduğunu vurgulamıştır. *Ayrıca konunun kanunun istisnalarına da girmediği tespitini de yapmıştır. Mahkeme sonuç olarak; davacı hakkında düzenlenen “Bilgi Edinme Kanunu” uyarınca ilgilinin kendisine sicil notu ortalaması ile ilgili bilginin verilmemesi işleminin hukuka aykırı bulunması nedeniyle iptaline, oy çokluğu ile karar vermiştir.*⁴³

c. Başvuru Makamı

Başvuru, istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum ve kuruluşa yapılmalıdır. Başvuru, dilekçe içinde bulunması gereken şartları da taşıyarak dilekçeyle yapılmalıdır. Başvuru kimlik ve imza veya yazının kimden çıktığı anlaşılabilirlik kaydı ile elektronik ortamda veya diğer iletişim araçları ile de yapılabilir. *İstenen bilgi veya belgenin yazılması gerekir. Gerçek veya tüzel kişiler başvuruda bulunabilirler. Fakat tüzel kişilerin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzası ve yetki belgesi mutlaka dilekçe ve ekinde olmalıdır.*⁴⁴

Eğer istenilen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluşun başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir. Durum ilgiliye derhal yazılı olarak bildirilmelidir. Yeni kurum veya kuruluş için süre, başvuru eline ulaştığı anda başlar. İstenen bilgi ve belgelerde, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan

⁴³ AYİM 3’üncü D., 14.09.2006 tarih ve E.2006/1063, K.2006/886 yayımlanmamış Kararı.

⁴⁴ MASTİ, Ahmet , a.g.e. ,sf.12

belgeler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor ve bunlar birbirlerinden ayrılabiliriyorsa, söz konusu bilgi veya belge, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkartıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur.

İstenen bilgi ve belgelerde, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan belgeler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor ve bunlar birbirlerinde ayrılabiliriyorsa, söz konusu bilgi veya belge , gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkartıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur. Ayırma gerekçesi başvurana yazılı olarak bildirilecektir. Amaçlanan başvurana tamamen olumsuz cevap verilmesinin önüne geçmektir. *Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu konu ile vermiş olduğu bir kararında personelin talep ettiği kendisiyle ilgili soruşturma ve ceza raporlarının 4982 Sayılı Kanun hükümleri uyarınca varsa üçüncü kişilere ait olan bilgiler çıkartıldıktan sonra ilgiliye tasdikli birer suretinin verilmesi gerektiğine karar vermiştir.*⁴⁵

d.Bilgi ve Belgeye Ulaşımında Prosedür

Kurum ve kuruluşlar başvuru sahibine öncelikle mümkünse istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler. Kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya alınmasının asıl belgeye zarar vereceği durumlarda kurum ve kuruluşlar başvurucuya bir takım alternatifler tanımak zorundadırlar. Bunlar; yazılı veya basılı belgeler için aslını incelemek ve not alabilmek, ses kaydıyla bunları dinleyebilmek, görüntü kaydı ise bunları izleyebilmektir.

Fakat bilgi veya belge daha farklı şekilde ve belgeye zarar gelmeksizin elde edilebiliyorsa bunun sağlanması gereklidir. Ancak idarenin yaptığı masraflar karşılığında birçok ülkede olduğu gibi masraf karşılığında ücreti bütçeye gelir kaydedilmek şartıyla alabilecektir.

Ücret alındığı takdirde dahi ücret alımı ölçülü olmalı ve hakkın kullanımına engel olunmamalıdır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu 1.1.2004 tarih 204/158 sayılı

⁴⁵ BEDK'nın 25.10.2004 tarih ve 2004/139 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr

kararında , Milli Eğitim Bakanlığının idarenin özellikle yüksek maliyet çıkarmak yolu ile belge istenmesinin önünü kapama sonucuna götürebilecek görüş talebine verdiği ve emsal karar olarak da duyurulmasına karar verdiği, yapılan başvuruların cevaplanmasında ücretlendirme konusunda tereddüte düşüldüğünden ve Bakanlıkların da daire amirleriyle yapılan toplantıda belirlenecek ücretin belirli kriterlere sahip olması kararının alındığından bahisle *‘Araştırma, inceleme ve diğer maliyet unsurları konusunda belirlenecek ücretin memurun günlük yevmiyesi üzerinden mi yoksa mesai kriterleri üzerinden mi hesaplanması, geçmişe yönelik teftiş kurulu raporları ile sicil notlarının arşivden çıkarılması, arşiv incelenmesi ve ihalelerle ilgili doküman tutarları gibi konularda’* görüş ve tekliflerini talep eden başvurusu ile ilgili olarak,

Kurum ve kuruluşların başvuru sahiplerine istisnalar hariç olmak üzere bilgi verme yükümü olduğu,

Kurum ve kuruluşların *‘ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ve yahut analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilecekleri, ancak isterlerse bu başvurulara da olumlu cevap verebilecekleri,’*

Kurum ve kuruluşların bu amaçla kayıtlarındaki bilgi ve belgeleri hızlı, etkin ve doğru bir şekilde başvuru sahibinin erişimine açmak için gerekli idari ve teknik tedbirleri almak zorunda oldukları, bu yükümlülüğün kurum ve kuruluşların yerine getirmekle yükümlü oldukları *‘asli kamu hizmetlerinden’* olduğu şeklinde anlaşılması gerektiği,

Kurum ve kuruluşların talep edilen bilgi ve belgeler için maliyetle orantılı ücret alabilecekleri, başvuru ücretlerine ilişkin ilkeler belirleninceye kadar uygulanmak üzere kurum ve kuruluşlar tarafından tespit olunacak tarifelere göre ücret tahsil edilebileceği, ancak erişimine olanak sağlanan bilgi veya belgelerin ilk on sayfalarının kopyaları için postalama maliyeti dahil herhangi bir ücret talep edilmeyeceği,

Başvuru sahiplerinden alınacak ücretin bilgi veya belgelere erişimin gerektirdiği inceleme, araştırma, kopyalama, postalama ve diğer maliyet unsurları ile orantılı ölçüde olması gerektiği, bu çerçevede başvuru sahibinden talep edilecek ücret belirlenirken *‘ayrı veya özel bir çalışma, araştırma ve analiz için yapılan çalışmanın’* bir maliyet unsuru olarak diğer maliyet unsurlarıyla birlikte hesaba katılmasının gerekeceği, diğer bütün başvuruların cevaplanmasında asli kamu hizmeti veriliyor olması ve bunun da maaşlı kamu görevlileri vasıtasıyla veriliyor olması, ayrıca bilgi vermenin kurum ve kuruluşlar için bir yükümlülük ve görev olması sebebiyle *‘araştırma ve inceleme adı altında’* ek bir maliyet çıkarılmaması, sadece kopyalama ve postalama gibi maliyet unsurlarının başvuru sahibinden alınacak ücretin hesabında dikkate alınmasının gerektiği,

Tereddüte düşülen *‘geçmişe yönelik Teftiş Kurulu raporları ile sicil notlarının arşivden çıkarılması, arşiv incelemesi ve ihalelerle ilgili doküman tutarları gibi konularda’* ise bu bilgi ve belgelerin kayıtlarda mevcut bulunması, oluşturulması için ayrı veya özel bir araştırma, inceleme ya da analiz yapılmasının gerekli olmaması sebebiyle, bu tür bilgi ve belge taleplerinden alınacak ücretin hesabında *‘inceleme, araştırma veya analizin’* birer maliyet unsuru olmayacağı, diğer taraftan arşivden çıkarılmasının 4982 sayılı kanun ve yönetmelikte bahsedilen *‘araştırma ve inceleme’* kapsamında olmadığına ve kararın kurulun web sayfasında 4982 sayılı kanun kapsamına dahil bütün kurum ve kuruluşlar için uygulanmak üzere emsal karar olarak uygulanmasına karar vermiştir.

Gerçekten de Milli Eğitim Bakanlığının başvurusunda olduğu gibi personelin çalışma saatlerinin de alınacak ücretlerin hesaplanmasına dahil edilmesi halinde yüksek ücret talepleri nedeniyle hak kullanılamaz hale gelebilecekken kararlar bunun önüne geçilmiştir. Bakanlığın başvurusu idarenin bilgi ve belge vermedeki karşı direncini göstermesi bakımından da önemlidir.

Başvurucusu için bilgi veya belgeye erişim süresi en fazla 15 iş günüdür. Başka kurum ve kuruluşlardan da görüş alma ihtiyacı varsa bu takdirde süre 30 iş günü olmaktadır. Ama bu halde sürenin uzatılması ve gerekçesinin 15 iş günü bitmeden

bildirilmesi gerekmektedir. Süreyi uzatan hal ise bilgi veya belgenin diğer kuruma ve kuruluşlardan toplanmasının gerekmesi halindedir. Süre bu halde 30 gün olmaktadır ve biraz evvel söylendiği gibi 15 günlük süre doluşunda idare tarafından başvuru gecikileceğinin yazılı olarak bildirilmesi gerekir.

Konu ile ilgili düzenlemede bilgi ve belgeye erişim için öngörülen 15 günlük sürenin iki şekilde durduğu, bir şekilde ise sürenin 30 güne çıktığı görülecektir. İdare tarafından başvurucuya öngörülen başvuru ücreti bildirildiği anda 15 günlük süre duracaktır. Eğer başvuru ücreti ödememezse talebinden vazgeçmiş sayılacaktır. Eğer başvuru ücreti yatırır ise yatırdığına dair belgeyi idareye verdiği anda süre işlemeye devam eder. Süreyi durduran ikinci hal ise istenen belgelerin kopyasının verilmesinin mümkün olmaması halinde inceleme, görüntü, izleme veya ses dinleme için yazıyı aldığı an süre duracaktır. Süre erişimin sağlanacağı bildirilen günden itibaren yeniden başlayacaktır.⁴⁶

Süreyi uzatan hal ise, bilgi veya belgenin diğer kurum veya kuruluşlardan toplanmasını gerektirmesi halindedir. Süre bu halde 30 gün olmaktadır ve açıklandığı üzere 15 günlük sürenin dolmasıyla idare tarafından başvuran kişiye gecikebileceğinin yazılı olarak bildirilmesi gerekmektedir. Düzenlemeyle mümkün olduğunca kısa sürede idareye, elindeki istenen bilgi veya belgeyi başvuru üzerine vermesi sağlanmaktadır. Ayrıca, 15 günlük sürenin aşılacağını bildirmek bile vatandaşa değer verildiğini ve idarenin açıklığını göstermektedir.

F. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Bilgi edinme kanununun neredeyse yarısını teşkil eden kısımda bu husustaki sınırlamalara yer verilmiştir. Aslında konuya daha genel bakıldığında herkesin bilgi alma hakkına istisna olarak söylenebilecek üç tür ulaşılamayan bilgi ve belge kategorisi mevcuttur.

⁴⁶ HIZ, Yüksel ,Z.YILMAZ, a.g.e. , sf.90

Birinci kategori diğer mevzuat uyarınca gizlilik dereceli belge, bilgi kategorisine dahil bulunan verilerdir. Bunlar açıklanamaz.

İkinci kategori, gizli belge kategorisine girmemesine rağmen bunlara ilişkin bilgi talebinin akabinde, kendinden taleple bulunan makamın takdir yetkisi ile “*ki bu yetkinin ölçüsü ve dayanağı belirsizdir*” açıklanmasını sonradan yasakladığı belgelerdir.

Üçüncü kategori ise biraz önce ifade edildiği gibi kanunun 15-28’inci maddelerinde 14 madde olarak sayılmış kategoridir.⁴⁷

Kanunda bilgi edinme hakkının sınırları dördüncü bölümde düzenlenmiştir. Maddelerin her biri ayrı bir özellik arz etmektedir.

a. Hakkın Sınırının Sınırı

Yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden kişinin çalışma hayatına ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar bu kanun kapsamına dahildir. Bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.

Bilindiği üzere yargı denetimi dışında kalan idari işlemler; Anayasa’nın 124’üncü maddesindeki Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ve Yüksek Askeri Şura kararları ile 159’uncu maddesindeki Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarıdır.

Ancak bir çok hukukçu söz konusu Askeri Yüksek Şura Kararları ve Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu Kararları ile ilgili istenen bilgi ve belgelerin de başvuru olması halinde ilgisine verilmesini hukuk devletinin değişmezi olarak görmektedir. Bununla birlikte, Anayasanın kararlarını açıkça yargı denetimi dışında bıraktığı kurulların kararlarının doğrudan kişi ile ilgili olan kısmının bu kanun ile yargı denetimi içine alınması Anayasaya aykırı olacaktır. Fakat açık ve şeffaf yönetim anlayışı ile

⁴⁷ GEMALMAZ, Semih, a.g.e.,int.

bakıldığında, Anayasa'nın hükmü ile beraber değerlendirildiğinde gelinen nokta bilgi ve belge elde edilebildiği müddetçe yeterli olmamakla birlikte başarıdır.

Yargı denetimi dışında kalan işlemlerin bilgi edinme hakkına konu olduğu husus, yargı denetimine kapalı kurullarca alınan kararların bundan çalışma hayatı ve mesleki onuru etkilenenlerce öğrenilebilmelerinin önünün açılmasıdır.

Örneğin Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca hakkında meslekten uzaklaştırma kararı verilen bir savcı bunun nedeninin ne olduğunu, hayatı etkilendiği için bilgi edinme hakkı kapsamında isteyebilecek, fakat öğrendiği bilgileri dava konusu yapamayacaktır. Aynı durum Yüksek Askeri Şura kararları için de geçerlidir.

Bu kapsamda birçok bilgi edinme talebi olmuş ve idareler buna cevap verirken bir kısmı ise Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na götürülmüştür. Yüksek Askeri Şura kararlarına karşı yapılan başvurular genellikle süre aşımı nedeniyle reddedilmiştir.

Aşağıda bahsedilen BEDK.'nın 25.03.2005 tarih 205/171 karar no.lu örnek kararında, Yüksek Askeri Şura Kararlarına karşı başvuru olan Genelkurmay Başkanlığı'nın üzerine düşeni yapmış olduğu, kişinin bilgi edinme hakkının sağlanmasında hassas ve bilgili davrandığı tespit olunmaktadır.

Bahsedilen kararda Yüksek Askeri Şura kararı ile Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişkisi kesilen kişinin Milli Savunma Bakanlığı'na müracaat ederek, Yüksek Askeri Şura toplantısında TSK' den ilişkisi kesildiğinden bahisle, Yüksek Askeri Şura ilişik kesme kararını ilişkinin kesilmesine esas ve delil teşkil eden fotoğraf varsa birer suretini, amirlerince hakkında düzenlenmiş olan raporların bir suretinin tarafına verilmesini istemiştir.

Bu talebe karşılık olarak verilen Genelkurmay Başkanlığı cevabı yazısında özetle, *'hakkınızdaki Y.A.Ş. kararı ile ayırma işlemi, sadece belirli davranışlarınız ya da kısa süreli tutumlarınızdan ziyade tüm meslek safahatınız ve yetkili amir ve üstlerinizin genel kanaatleri disiplinsizlik sebebiyle ayırma işleminizde asli unsuru oluşturmaktadır,*

ayırma işleminde etkili olan belgelerden bazıları ekte gönderilmiştir, siz gönderilen belgeler tüm safahatınız ve dosyanızdaki tüm bilgiler değil, ayrılmanızı gerekli kılan ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında edinebileceğiniz bilgi ve belgelerdir, bu kapsamda sicil belgeleri 'açıklanması yasaklanmış bilgi ve belgeler' olduğu için Kanun kapsamına girmediğinden tarafınıza verilen cevaba konu olmamıştır, ayrıca EK de gönderilen belgelerden 4982 Sayılı Kanunun 9,18 ve 21. maddeleri gereğince Kanun kapsamına girmeyen gizlilik dereceli ve özel hayatın korunması için gerekli olan bilgiler ile istihbarat kaynağını koruyan bazı ayırma işlemleri belge üzerinde karartma şeklinde yer almaktadır denilmiştir' ve 11 sayfalık belge gönderilerek cevap verilmiştir.

Akabinde ilgili kişi ikinci başvurusu ile Milli Savunma Bakanlığına müracat ederek, Genelkurmay Başkanlığı'nın sadece ayırma işlemine ait belgeleri gönderdiğini, bu işleme esas teşkil eden bilgi, belge, tutanak, almış olduğu savunma ve cezalar gibi evrakın gönderilmediğinden bahisle, kendisine gönderilen belgelerde yer alan ayırma işlemine konu gerekçeleri sayarak bunların dayanağını oluşturan bilgi ve belgeleri talep etmiştir. Genelkurmay Başkanlığı'nın talebinize ilişkin yapılacak bir işlem yoktur demesinin akabinde şikayetçi Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna başvurmuştur.

Kurulca müracatın reddi zamanaşımı nedeni ile olmuştur. Milli Savunma Bakanlığının cevabının tebliği ile 15 gün içerisinde Kurula müracaat yapılmaması nedeniyle kurul itirazı reddetmiştir.⁴⁸

Şunu da belirtmek gerekir ki Bilgi Edinme Kanunu kapsamında verilecek bilgilerin idarece kanunun başka bir sınır maddesine sokularak verilmeme riski her zaman mevcut bulunmaktadır.⁴⁹ Misal olarak yukarıda verilen örnekteki Yüksek Askeri Şura kararı ile ilgili olarak ordudan ilişiği kesilen personelin 15. madde kapsamında istediği belgenin 16. madde devlet sırrı kapsamına sokularak reddedilmesi mümkündür.

⁴⁸ BEDK.'nin 25.03.2005 tarih ve 2005/171 sayılı kararı www.basbakanlik.gov.tr

⁴⁹ KAYA,Cemil, a.g.e. , sf.256

b. Devlet Sırrı

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 16. maddesindeki “*Açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.*” hükmü bilgi edinmenin sınırlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Devlet sırrı kavramı tanımlanması zor bir kavramdır. Kişilerin idarenin sahip olduğu bilgi ve belgelere ulaşma hakkını ve şeffaf yönetim anlayışını engellemekte kullanılan en etkili araç gizlilik ya da devlet sırrı gerekçesiyle gerçekleştirilen sınırlamadır. Bilgi Edinme Hakkının sınırı olarak karşımıza çıkan sır kavramı içerisinde en öne çıkan kısım devlet sırrıdır. Adından da anlaşılacağı gibi devlet sırrı, devletin çıkarları gereği gizli kalması gereken bilgi ve belgelerdir. Toplumun ulusal güvenliğini olumsuz etkileyecek bilgi ve belgelerin açıklanmasındaki yarar, gizli kalmasındaki yarardan daha önemsiz olduğu durumlarda devlet sırrı kavramı kısıtlama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

c. Ekonomik Çıkar

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 17 maddesinde bilgi edinme hakkının istisnalarından olan ekonomik çıkar düzenlenmiştir. *Ekonomik çıkar açıklanması halinde ülkenin ekonomik çıkarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanç sebep olacak bilgi veya belgeler, kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak ekonomik çıkar çok soyut ve içerisi doldurulması gereken bir kavramdır.*⁵⁰

Ancak haksız çıkarların engellenmesi için kanunda böyle bir düzenlemeye yer verilmiştir. Çünkü kanun kapsamında önceden öğrenilecek kimi bilgiler haksız kazançlara neden olabilecektir.

Muz ithalatının bir gece için serbest bırakılması veya devalüasyon kararının önceden bilinerek paradan kaçış ülkemizde geçmişte olan ve kimi kişilerin bir gecede çok büyük haksız kazançlar sağlamasına neden olan uygulamalardır.

⁵⁰ EKEN, Musa, a.g.e., sf. 73.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu konu ile ilişkili vermiş olduğu kararlarda ekonomik çıkarı ilişkisi sınırları aydınlatmaya, somutlaştırmaya çalışmıştır.

Kurul, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun yapmış olduğu bir anlaşma ile ilgili verdiği kararında kamu otoritelerinin imza ettiği uluslararası anlaşmaların kamuoyunun bilgisine sunulmasının şeffaf ve hesap verebilir devlet anlayışının gereği olması ve idarenin eylem ve işlemlerinden etkilenen şahısların, bu işlem ve eylemlerin hukuki dayanaklarını bilmelerinin temel hakları olması nedeniyle, bir yabancı ülkenin yetkili merci ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu arasında imzalanan işbirliği alanlarını belirlemeye yönelik anlaşma metninin, kurumun dış ilişkilerine zarar verme ve haksız rekabete sebep olma gerekçesi ile başvurunun reddedilmemesi gerektiği şeklindeki kararı ile kişinin bilgi alma hakkının öncelikli olması gerekliliğine işaret etmiştir.⁵¹

d. İstihbarata İlişkin Belgeler

İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkının diğer bir istisnasıdır ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 18. maddesinde düzenlenmiştir. Sivil askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler kanun kapsamı dışındadır. Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.

Bu haliyle istihbarat birimlerinin bütün çalışmaları bilgi edinme hakkı dışında tutulmamış, 15'inci maddede olduğu gibi, bilgi veya belgelerin kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkilemesi durumunda bilgi edinme hakkı kapsamına alınmıştır. Konuyla ilgili Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunca verilen bir kararda; Kurul, Uzman Jandarma Okulundan ilişkisinin kesilmesine neden olan bilgi ve belgelerin kendisine verilmesini talep eden kişinin başvurusuna olumsuz cevap verirken, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında

⁵¹ BEDK'nın 18.08.2005 tarih ve 2005/579 sayılı kararı , www.basbakanlik.gov.tr

Yönetmeliğin 29'uncu maddesinin birinci fıkrasının “*Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.*” gerekçesine dayanan idarenin kararı ile ilgili olarak, yönetmeliğin aynı maddesinin ikinci fıkrasının “*Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkına konu olurlar.*” amir hükmü karşısında, adı geçen talep ettiği bilgi ve/veya belgelerin Uzman Jandarma Okulundan ilişığının kesilmesine neden olduğu göz önünde tutulduğunda, istenen bilgi ve belgelerin onaylı birer suretinin başvuru sahibine verilmesine’ karar vermiştir.

İleride hakkında bilgi verilecek olan bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin esas ve usuller hakkında yönetmeliğin 29'uncu maddesi, kanun maddesini aynen tekrar ettikten sonra bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkına konu olmasının esas ve usullerini devamında düzenlemiştir. Buna göre; bilgi edinme başvuruları bizzat ilgilisi veya konuya ilişkin olarak düzenlenen özel vekaletname ile yetkilendirilmiş olmak koşulu ile vekil tarafından yapılır. Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgelerden, sadece kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyici nitelikte olan ve ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya değerlendirilmiş bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilir.

Kurum veya kuruluşların işlemlerine dayanak teşkil etmek üzere istihbarat birimlerinden talep edilen ve istihbarat birimlerinden değerlendirilmek suretiyle kurum veya kuruluşların istifadesine sunulan istihbari bilgi veya belgelere ilişkin bilgi edinme hakkı kapsamındaki başvurular söz konusu araştırma veya soruşturmanın yapılmasını talep eden kurum veya kuruluşların bilgi edinme birimine yapılır ve başvuruya erişim bu kurum veya kuruluşça sağlanır.

Bu düzenleme ile kişiler; istihbarat birimleri tarafından kişilikleri, ekonomik durumları, yaşam tarzları, geçmişleri, sosyal konumları, ilişki içinde oldukları kişiler, buldukları yerler gibi konularda toplanan her türlü bilgi ve belgelere ulaşma ve

doğruluğunu kontrol edebilme imkanına kavuşmuştur.⁵² Eğer madde hükümet tasarısında olduğu gibi kanunlaşmış olsaydı idarelerce bütün bilgi edinme taleplerinin önce devlet sırrı ve sonra istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin belge kapsamına sokulmak suretiyle reddedilmesinin mümkün olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.⁵³

e. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkının 5. sınırı idari soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgelerdir. Açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde;

- a) *Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,*
- b) *Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını veya güvenliğini tehlikeye sokacak,*
- c) *Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,*
- d) *Gizli kalması gereken kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kanunu kapsamı dışındadır.⁵⁴*

Bir bilgi veya belgenin yalnızca idari soruşturmaya ilişkin olması başvuru sahibine açıklanmaması için yeterli değildir. Açıklanmasının kanunda sayılan sakıncalardan birini veya bir kaçını ortaya çıkaracak bilgi ve belgelerden olması gerekmektedir. Ancak bu halde kanunun bu hükmü gerekçe gösterilerek başvuru sahibine verilmeyebilir. Bununla birlikte idare bir bilgi edinme başvurusuna reddederken kararının gerekçesini ve karara karşı başvuru yollarını da belirtmekle yükümlüdür.

Başvuru halinde, istenen soruşturma dosyasının şikayette bulunanın meslek hayatına ve çalışma onuruna, kişilik haklarına haksız bir müdahale oluşturulabilecek niteliğe haiz olması halinde, söz konusu bilgi ve belgelerin kişinin anayasal bir hak

⁵² **KAYA**, Cemil, a.g.e., sf.261

⁵³ BEDK'nun 20.9.2004 tarih ve 2004/104 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

⁵⁴ **MASTİ**,Ahmet a.g.e., sf.143

olan maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının korunması ve yargı yoluna başvurabilmesi bakımından kişiye verilmesi zorunlu olduğu açıktır.

Bu durumda zaten Ceza Muhakemesi Kanununun ilgili hükümleri gereğince söz konusu belge mahkemeye sunulmak zorundadır ki bu sebeple gizliliği iddia edilemez. 4982 sayılı Kanunun 25'inci maddesi kurum içi düzenlemeye ilişkin bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkının kapsamı dışında olduğunu ancak söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme haklarının saklı olduğunu hükme bağlamıştır. Bu nedenle söz konusu soruşturmadan etkilendiği açık olan başvuru sahibine, talep ettiği bilginin verilmemesine bu madde hükmünü gerekçe göstermek mümkün değildir. *Kurul bir itirazda belirtilen hususlar doğrultusunda başvuru sahibine talep ettiği bilgi ve belgelerin verilmesi gerektiğinin ilgili kuruluşa bildirilmesine karar vermiştir.*⁵⁵

Kanunda düzenlenen iki ayrı istisnanın uygulanmasına ve nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik kararda zaten mahkemeye gönderilmek suretiyle istenen bilgi veya belgelerin alenileşeceği de ifade edildikten sonra kişinin istediği bilgi veya belgeye ulaşmayı sağlamada yapılan işlemde etkilenmiş olmasının onu istisnaların dışına çıkardığı bir kez daha vurgulanmaktadır.

f. Adli Soruşturma veya Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkının 6'ncı sınırı adli soruşturma veya kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgelerdir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlenen hükümde açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde;

- a) Suç işlenmesine yol açacak,
- b) Suçların önlenmesi veya soruşturulması ya da suçluların kanuni yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
- c) Yargılamayı engelleyecek bilgi ve belgeleri istisna kapsamında tutmuştur.

⁵⁵ BEDK.'nin 10.1.2005 tarih ve 2005/24 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

*Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikteki bilgi veya belgeler bu kanun kapsamı dışındadır.*⁵⁶

Düzenlemede idari soruşturmada olduğu gibi adli soruşturmaya konu olan haller sayılarak, bu hallerde bilgi ve belgeye erişim engellenmiştir. Soruşturma veya kovuşturma esnasında verilmeyen bilgi ve belgelere sürecin sonunda ulaşılabilmemesinin gerektiği muhakkaktır. Bu savunma hakkının kutsallığının doğal ve zorunlu bir gereği olmakla birlikte, bu hakka ilişkin olarak usul kanunlarında çok geniş bir şekilde yapılan düzenlemelerin, bilgi edinme hakkı kanunu ile daraltılması hukuki algılamaya ters düşecektir.

g. Özel Hayatın Gizliliği

Bilgi edinme hakkının 7. sınırı; özel hayatın gizliliğidir ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 21. maddesinde düzenlenmiştir. Özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Tabi ki rızanın bulunması halinde sınırlama söz konusu olmayacaktır. Kamu yararının gerektirdiği hallerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilmek ve ilgilinin yazılı rızası alınmak koşulu ile açıklanabilir.⁵⁷ Özel hayatın gizliliği kapsamında kişinin sağlık bilgileri, özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak belgelerin açıklanması bilgi edinme hakkının sınırı kapsamında tutulmuştur.

Fakat kişinin izin verdiği haller, yani rızaya dayalı haller istisnayı oluşturmaktadır. Kanun kapsamında getirilmiş olan bu kısıtlama, toplumun tüm kesiminin üzerinde uzlaştığı bir sınırlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁶ MASTİ, Ahmet, a.g.e., sf.145

⁵⁷ EROL, Ahmet, a.g.e., sf.30.

Konu ile alakalı düzenlemede kişisel yarar kamu yararından önce tutularak bilgi ve belgelerin en az 7 gün öncesinden ilgisine haber verilmek suretiyle ve rızası alınmak suretiyle verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu şekilde kişilere düşünme ve iradelerini yazılı şekilde ortaya koyabilmeleri için zaman tanınması ve baskıdan uzak bir şekilde karar verilmesine sağlanmaya çalışılmıştır.⁵⁸

Kişinin özel yaşamı kişilik hakkı kapsamındadır. Kişilik hakkı ise; kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğinin serbestçe geliştirmesini temin eden öğelerin tümü üzerindeki haklardır. *Bunun paralelinde özel yaşam ise kişinin gizli tutmakta çıkarının bulunduğu hususlardır.⁵⁹*

Bilgi edinme hakkı ile özel hayatın gizliliğinin çelişki yaratmaması için, bilgi edinme hakkının kanunda olduğu gibi sınırlandırılmış olması mutlak bir ihtiyaçtır.⁶⁰ Bununla birlikte kişisel verilerin günümüzde bilgisayarlarda muhafaza edilmesi kişileri bu bilgileri elinde bulunduran idari güce bağımlı hale getirecektir ki bu da temel hak ve hürriyetler açısından büyük bir tehlikedir.

Anayasanın 20'inci maddesinin 'özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz' hükmü ile de birebir örtüşen bilgi edinme hakkının sınırı olarak özel hayatın gizliliği maddesi, hemen hemen herkesin üzerinde olumlu olarak hem fikir olduğu bir düzenleme olmuştur.⁶¹ Konuya ilişkin olarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu verdiği 31.08.2004 tarih 2004/56 sayılı kararında tapu sicili ile ilgisini kanıtlayamayan kişinin talebini reddederken, bilgi talebi reddedilecekse bile ilgisine bir cevap verilmesi gerektiğini ilgili makama hatırlatmaya karar vermiştir. Karar Türk Medeni Kanunu ile birlikte Bilgi Hakkı Kanununun istisnası olan özel hayatın gizliliğinin korunmasını da sağlaması bakımından olumludur.

⁵⁸ HIZ, Yüksel, Z. YILMAZ, a.g.e., sf.111

⁵⁹ ÖZEK, Çetin, "Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına", sf.244-245 YILDIRIM, Ramazan, "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü", Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi, Ankara -1998, sf.235.

⁶⁰ AKILLIOĞLU, Tekin, "Yönetimde Açıklık Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı" sf.11, AÜSBFD, C.46, S. 3-4, Haziran-Aralık 1991

⁶¹ KAYA, Cemil, a.g.e., sf.268.

Ayrıca disiplin hükümlerinin işletilmesini de ifade eden kararda eksiklik disiplin işleminin yapıp yapılmadığını takip edecek mekanizmanın kurulmamış olmasındadır.

Karar özetle şöyledir; 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 1020'inci maddesinin '*Tapu sicili herkese açıktır. İlgisini inanılır kılan herkes, tapu kütüğündeki ilgili sayfanın ve belgelerin tapu memuru önünde kendisine gösterilmesini veya bunların örneklerinin verilmesini isteyebilir*', şeklindeki özel bir alanı düzenleyen amir hükmü ile 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 'Özel hayatın gizliliği' başlıklı 21'inci maddesinin istisna hükmü karşısında, bilgi edinme başvurusunda bir suretini talep ettiği ve İltur Sitesi Yönetim Planı ile 'ilgisini' belirtmeyen, tapu sicil kayıtlarından ilgisi anlaşılamayan kişinin başvurusunun yukarıda belirtilen kanun hükümleri gereğince reddine karar vermiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulamasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 18 ve 20'inci maddeleri gereğince, kurul bilgi edinme başvurularının reddi halinde dahi başvuru sahibine süresi içinde cevap verilmesi zorunluluğunun bulunduğu, ayrıca Kamu görevlilerinin ihmali veya kusurlu davranışları nedeniyle, kanunda belirtilen süreler içinde başvurunun cevaplandırılmamasının, kurum ve kuruluşların cevap verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığına, bundan böyle bu hususlarda daha dikkatli davranılması için ilgili personelin uyarılmasının bildirilmesine karar vermiştir.⁶²

h. Haberleşmenin Gizliliği

Bilgi edinme hakkının 8. sınırı ise haberleşmenin gizliliğidir ve Bilgi Edinme Kanunu'nun 22.maddesinde düzenleme bulmuştur. Haberleşmenin gizliliği kuralını bozması muhtemel bilgi veya belgeler kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Haberleşmenin gizliliği kişilik haklarını özünde korumaktadır. Anayasa'nın 22'nci maddesinin "*Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.*" hükmüne paralel bir şekilde bilgi edinme hakkına istisna getiren düzenleme ile Anayasa'ya uygun olarak haberleşmenin korunması amaçlanmıştır.

⁶² BEDK'nın 31.8.2004 tarih 2004/56 sayılı kararı , www.basbakanlik.gov.tr

Buna göre; bilgi talebi halinde bunun verilebilmesi, haberleşmenin gizliliği kapsamında bulunmasına bağlıdır ki bu da kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak halinde ise yani kişi ile ilgili ise verilemez. *Ancak talep sahibi ile haberleşmenin sahibi aynı kişi ise bu bilginin talep sahibine verilmesi bir ihlal oluşturmaz.*⁶³

*Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bu sınır ile verdiği kararında; TBMM soruşturma komisyonunca Ziraat Bankasına yazılan ve başvuranın banka hakkında asılsız iddialarda bulunduğuna ilişkin yazı ve raporun, 4982 sayılı Kanun'un idarî soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler başlıklı 19. maddesinin (c) bendinde yer alan soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek nitelikte bulunmadığını, yine anılan Kanun'un haberleşmenin gizliliği başlıklı 22. maddesi kapsamında da değerlendirilemeyeceğini belirterek erişime açılması gerektiğine karar vermiştir.*⁶⁴

1. Ticari Sır

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 9. sınırı ticari sırdır ve Bilgi Edinme Kanunu'nun 23. maddesinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu ve diğer kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması sağlanan ticari ve mali bilgiler kanun kapsamı dışındadır.

“Ticari sır, bir ticari işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, rakiplerince bilinmemesi ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, mali, iktisadi, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatın teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama teknikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tabi veya tabi olmayan sözleşme

⁶³ KAYA, Cemil, a.g.e. , sf.275

⁶⁴ BEDK'nın 20.09.2004 tarih ve 2004/82 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

bağlantularına ilişkin bilgi, belge, elektronik ortamdaki kayıt ve verilerden oluşur” (md.3) şeklindeki kanun tasarısında ticari sırlar tanımlanmıştır.

Ticari sırların açıklanması 5237 sayılı T.C.K.’da da cezai olarak müeyyidelendirilmiştir. Üzerinde tam bir uzlaşma olmamakla birlikte haksız rekabet ve ortaklıklar hukuku açısından bir konunun sır olarak kabul edilebilmesi için bir takım unsurların olması gerekmektedir. Bunlar; sırrın sahibi gerçek veya tüzel kişinin sırrın gizli tutulması için iradesinin varlığı; sırrın esasen bilmesi gerekenler dışında başka şahıslar tarafından bilinmemesi; sır kabul edilen hususun gerçekte olması; sır kabul edilen hususun saklanması özellikle ekonomik anlamda bir menfaatin veya yararın bulunması gerekir.⁶⁵ Ticari sırrın açıklanması, haberleşmenin gizliliğinde olduğu gibi 5237 Sayılı Kanun doğrultusunda bir cezai işleme konu olmaktadır. ***Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması başlığını taşıyan 239’uncu maddeye göre sıfat veya görevi meslek veya sanatı gereği vakıf olduğu ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrını açıklayan kişilere, şikayet üzerine ceza verilmektedir.***⁶⁶

Peki, ticari sır ne zaman açıklanabilecektir? Hangi hallerde açıklanabilir? Bu haller kanunlaştığı takdirde ticari sırlar kanun tasarısında şu şekilde düzenlenmiştir; ***‘Kamuya mal olmuş herkes tarafından bilinen veya kanunlarda hükme bağlanmış açıklık ilkesi uyarınca resmi sicillerde veya bilançolar ile faaliyet raporlarında yer alan; ilgili sır sahibinin açıkça onayı bulunan; kanuni yükümlülüğünün ifası için gerekli olan bilgi ve belgelerin açıklanması, kullanılması ve verilmesi kanuna aykırılık teşkil etmemektedir.’***⁶⁷

Bununla birlikte Bilgi Edinme Hakkı Kanunu paralelinde olmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğünün 105’inci maddesinde Devlet Sırrı ile Ticari Sırlar da Meclis araştırmasının kapsamı dışında kalmıştır.⁶⁸ Bu sınırla ilgili olarak Bilgi

⁶⁵ KAYA, Arslan, “4982 Sayılı Kanun Kapsamında Bilgi Edinme Hakkının Sınırlarından Olan Ticari ve Sanat Eserleri”, TBB.Yayını Panel, sf.133.

⁶⁶ KAYA, Cemil, a.g.e., sf. 279.

⁶⁷ BİYAN, Özgür, “Ticari Sırlar Kanunu; Yasalaşmayı Bekleyen Bir Tasarı” www.alomaliye.com./2007/özgür.biyen_ticari_sırlar.htm erişim tarihi;18.6.2010

⁶⁸ KAYA, Cemil , a.g.e.,sf.279.

Edinme Değerlendirme Kurulu idarenin ticari sır kapsamına sokarak vermediği veya vermemeyi yeğlediği bilgileri daha çok ticari sır kapsamına sokmamakla birlikte, gerçekten de ticari sır olan taleplerle ilgili itirazları da reddetmektedir.

Kurul, PTT Başmüdürlüğüne ait bilançolar ve ekleri, misafirhane ve sosyal tesislerden elde edilen gelirler, mahallen ve haricen alınan alet, edevat, her türlü hizmet ve malzemeler listesi, yakıt masrafları, elektrik giderleri, su giderleri, telefon, faks, internet, özel ve müteahhit firma isimleriyle birlikte bu firmalara ödenen para miktarları, ödenen paraların tarihleri ile ilgili ayrıntıları kapsayan bilgi ve belgelerin verilmemesi ile ilgili olarak, bu bilgi ve belgelerin bir kamu kuruluşunun yaptığı alımlar, giderler ve ödemelerle ilgili olduğundan, ticari sır sayılabilecek bir husus bulunduğuna karar vermiştir.⁶⁹

Benzer şekilde; *Bergama İlçesi Ovacık/Çamköy yöresinde Newport/ Normandy unvanlı çok uluslu şirketlerin 1997 yılından bugüne kadar işletme yıllık brüt karı, bu kar üzerinden yıllar itibarı ile tahakkuk eden devlet hakkı, ruhsat sahibi tarafından beyan edilen ocak başı satış fiyatı ve bu fiyatlarda bakanlıkça bir eksiklik olup olmadığı yönünde denetim yapıp yapılmadığı, eksik beyanların tamamlatılıp tamamlanmadığı, ruhsat sahiplerinden alınan teminatların nevi ve nakdi miktarına ilişkin bilgilerin ticari sır kavramı içerisinde bulunmadığına karar verilmiştir.⁷⁰*

Fakat bunun yanı sıra Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Türk Telekomünikasyon A.Ş.'inden ISS internet abonelerinin sayısına ilişkin talep edilen bilgilerle ilgili olarak Rekabet Kurumunun aynı yöndeki değerlendirmesini de dikkate almak suretiyle ticari sır olduğuna karar vermiştir.⁷¹ Kurul bir başka kararında da, yurt dışı internet çıkışlarını sağlayan cihazların hangi noktalardaki hangi diğer cihazlara bağlı olarak çalıştığına ilişkin bilgilerin ulusal networkun ve sistemlerin güvenliği nedeniyle ticari sır kapsamında olduğunu belirtmiştir.⁷²

⁶⁹ BEDK.'nin 27.04.2005. tarih ve 2005/275 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

⁷⁰ BEDK.'nin 22.06.2005.tarih ve 2005/466 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

⁷¹ BEDK.'nin 11.10.2004.tarih ve 2004/121 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

⁷² BEDK.'nin 11.02.2005. tarih ve 2005/80 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr.

i. Fikir ve Sanat Eserleri

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 10. sınırı fikir ve sanat eserleridir ve Bilgi Edinme Kanunu'nun 24. maddesinde düzenlenme alanı bulmuştur. Fikir ve Sanat Eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme konularında Fikir ve Sanat Eserleri Kanun'u kaynaklık edecek, cezai hükümler açısından bu kanun kapsamındaki hükümler uygulanacaktır. Bilgi edinme kanununda böyle bir düzenleme yapılmamış olsa idi dahi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile fikri hakların korunması sağlanmaktadır.

*Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu kararı nedeniyle İdare Mahkemesince verilen aşağıdaki karar ilginçtir.*⁷³ Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığınca 2000-2004 yılları arasındaki Üniversiteler Arası Kurul Yabancı Dil Sınavı soru ve cevaplarının, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu'na dayanılarak tarafına verilmesini talep eden ilgili şahsın istemine ÖSYM'ce olumsuz cevap verilmesi üzerine, Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Başkanlığı'na yaptığı itirazın kabulüne ilişkin 23.12.2004 sayılı işlemin, soru ve cevapları istenilen sınavın 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında bulunduğu sınavlarda gizliliğin korunmasının esas olduğu, başvuran aday sayısının çok fazla olmasından dolayı adaylara ait özel bilgilerin verilmesinin fiilen mümkün olmadığı ileri sürülerek işlemin iptali istenilmektedir.

Konu ile ilgili karar veren Ankara 10. İdare Mahkemesince 2000-2004 yılları arasında yapılan ÜDS sınavının soru ve cevaplarının 4982 Sayılı Kanun çerçevesinde kendisine verilmesini talep eden ilgili şahıs tarafından ÖSYM Başkanlığına başvurulduğu, bu isteğin ÖSYM'nin anılan sınav sorularının ÖSYM tarafından hazırlanmadığı ve hazırlayan kişilere önemli miktarda telif hakkı ödendiği, dar konu alanlarında birbirini tekrarlamayan soru hazırlamanın zor olduğu, bu soruların geliştirilip ilerde tekrar kullanılmasına ihtiyaç bulunduğu gerekçesiyle reddedildiği, bunun üzerine ilgili şahsın Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na itirazda bulunduğu, kurulun 20.12.2004 tarih ve 2004/216 sayılı karar ile ilgilinin talep ettiği

⁷³ Ankara İdare Mahkemesi'nin 3.7.2005 tarih ve E.2005/308,K2005/1043 sayılı Kararı

sınav soruları ve cevap anahtarının birer suretini başvuru sahibine verilmesi gerektiği yönünde karar verdiğini gördükten sonra,

ÖSYM'nin 4982 Sayılı Kanun'un 5. maddesinin amir hükmü gereği anılan sınavla ilgili yapılan başvuruyu yerine getirmekle yükümlü olduğu, başvurunun reddine yönelik ileri sürdüğü gerekçelerin 4982 sayılı kanunun 15 ve devamı maddelerinde sayılan sınırlar kapsamında olmadığı, her ne kadar 2547 Sayılı Kanunun 10. maddesine dayanılarak çıkarılan yönetmelikte sınavlarda gizliliğin korunması ve güvenliğin sağlanması hükmüne bağlanmışsa da bu hükmün, sınavın yapılması aşamasından öncesine ilişkin olarak değerlendirilmesi gerektiği görüldüğünden, 4982 Sayılı Kanun'un 5. maddesinde belirtilen; '*Diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz*' hükmü gereği söz konusu sınavın soru ve cevaplarının açıklanmaması yönündeki uygulamanın hukuka aykırı olacağı tespitini yapmıştır.

Aynı zamanda fikir ve sanat eserleri açısından 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre anılan sınav testleri üzerinde davacının telif hakkı bulunduğunu kabul etmekle birlikte bu hakkın eser sahibinin rızası dışında eserin çoğaltılması ve yayılmasını yasakladığı, eseri açıklamama veya gizli tutma anlamına gelmeyeceği, dolayısıyla söz konusu testlerin soru ve cevaplarını başvurana 4982 Sayılı Kanun'un 24. maddesine dayanarak vermesi gerektiğinden davalı idarece bu yönde tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığına ve davanın reddine karar vermiştir. ***Söz konusu karar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun değerlendirilmesi neticesinde , fikir ve sanat eserlerinin ne olması ve bilgi edinme hakkının sınırını göstermesi bakımından önemlidir.***⁷⁴

j. Kurum İçi Düzenlemeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 11. sınırı kurum içi düzenlemelerdir ve Bilgi Edinme Kanunu'nun 25. maddesinde düzenlenmiştir. Kurum içi düzenlemelerle ilgili

⁷⁴ **MASTİ**,Ahmet ,a.g.e., sf.155

olan, bunun dışında kamuoyunu ilgilendirmeyen bilgi ve belgeler bilgi edinme kapsamı dışarısında tutulmuştur.

İç genelge, emir ve talimat olarak adlandırılan kurum içi düzenlemelerin kamuoyunu ilgilendirmemesi nedeniyle o kurum veya kuruluşta çalışanların dışında, kişilerin bilgi edinme hakkının dışında tutulmuştur. *Düzenleme ile bir anlamda ilgili olma şartı getirilerek herkesin bilgi edinme hakkının istisnası yaratılmış ve sadece ilgili kurumda çalışan ve söz konusu kurum içi düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakkı kabul edilmiştir.*⁷⁵

Konuya ilişkin bir Bilgi Edinme Değerlendirme Kurul kararı şöyledir: ***İlgili kişinin Türk Hava Yolları A.O. Genel Müdürlüğü'nden talep ettiği 4857 sayılı İş Kanunu'nun özürlü, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırma zorunluluğu başlıklı 30. Maddesi kapsamında kaç kişi çalıştırdığına ilişkin bilginin kamuoyunu ilgilendirmesi nedeniyle kurum içi düzenleme nedenine dayalı olarak başvurunun reddi yerinde değildir.***⁷⁶ şeklinde karar verilmiştir.

k. Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler

Bilgi Edinme Kanunu'nun 26. maddesinde düzenlenen kurum içi görüş bilgi notu ve tavsiyeler şeklinde yapılan düzenleme bilgi edinme hakkının diğer bir sınırını oluşturmaktadır. Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler kurum ve kuruluşlar tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır. Aksinin kararlaştırılabileceği kanun kapsamında ortaya konmuştur. Bilgi ve belgeyi verecek olan da, aksini kararlaştıracak olan da idaredir. Dolayısıyla keyfi karar alınmasına açık bir hükümdür.

Bir terfi döneminde C defteri yerine B defteri ile terfi etmesi üzerine yaptığı araştırmada, müfettiş hal kâğıdının orta olduğunu ve terfinin nedeninin bu olduğunu

⁷⁵ HIZ, Yüksel, Z. YILMAZ, a.g.e., sf. 114

⁷⁶ BEDK'nın 07.12.2005 tarih ve 2005/882 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr

öğrendikten sonra, Bilgi Edinme Hakkı Yasası çerçevesinde yaptığı başvuru sonucunda hal kâğıtlarının fotokopisinin tarafına verilemeyeceğine ilişkin Adalet Bakanlığı işleminin iptali talebiyle dava açan hâkimin davası olumlu sonuçlanmıştır. ***Bu sınırı gayet açık bir şekilde ortaya koyan dava, 2003 yılı terfi döneminde davacı hakkında düzenlenen müfettiş hal kâğıtlarının birer örneğinin tarafına verilmesi isteminin reddine ilişkin idari işlemin iptali istemiyle açılmıştır.***⁷⁷

Bu kararda özetle, hal kâğıdı ve sicil fişlerinin hâkim ve savcıların çalışma hayatı ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte bulunduğu, 4982 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümlerinin uygulanmayacağı amir hükmü karşısında, hal kâğıdı ve sicil fişlerinin üçüncü kişilere karşı yine gizlilik prensibi içinde saklanması ancak, ilgili kamu görevlisine karşı anılan yasa çerçevesinde açık olması gerektiği gerekçesiyle davacı talebinin kabul edilerek, söz konusu belgelerin verilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

I.Tavsiye ve Mütalaa Talepleri

Bilgi edinme hakkının sınırlarından olan tavsiye ve mütalaa talepleri Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenmiştir.

Kamu kurum veya kuruluşlardan istenecek öneri ve görüş istemleri bilgi edinme hakkı kanunu kapsamı dışında bırakılmıştır. Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulunun bir kararı örnek kabilinden aşağıda verilmiştir.

TBMM Başkanlığı'ndan beş madde olarak talep edilen ancak TBMM Genel Sekreterliği Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı tarafından sadece © işaretli soruya cevap verilerek diğer taleplere "(9/3) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun görev süresi sona ermiş ve 463 sıra sayılı raporu, dosyası ile Yüce Divana intikal ettirilmiş olduğundan komisyonla ilgili taleplerin yerine getirilmesi mümkün bulunmamaktadır." denilerek olumsuz cevap verilmesinin, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde yeterli bir cevap olmadığını değerlendirerek, adı

⁷⁷ ANKARA 8. İdare Mahkemesi'nin, 31.5.2006 tarih ve E.2005/54, K.2006/1151 sayılı kararı

geçen Daire Başkanlığınca başvuru dilekçesinde yer alan diğer bilgi ve belge taleplerinden, (a) ve (d) işaretli sorulara “*mütalaa talebi*” niteliğinde olduğundan 4982 sayılı Kanunun 27’nci maddesine göre kanun kapsamı dışında bulunduğu, başvuru dilekçesinin son paragrafında talep edilen “Söz konusu Komisyon TC. Ziraat Bankası Genel Müdürlük yazışmaları, iddialarının asılsız çıktığına dair Komisyonun tespit rapor ve tutanağı ile yeminli ifadesinde konu edilen ve bahsi geçen komisyonda uzman olarak çalışan TC Ziraat Bankası Başmüfettişi ile ilgili olarak *"hakkında inceleme başlatıldığına dair"* yazının bir sureti ve bu yazı üzerine Komisyonca alınan kararın bir sureti” şeklindeki bilgi ve belge taleplerine ise anılan Kanun çerçevesinde olumlu cevap verilmesinin uygun olacağına TBMM Genel Sekreterliği’ne bildirilmesine’ karar verilmiştir.⁷⁸

m. Gizliliği Kaldırılan Bilgi veya Belgeler

Bilgi Edinme Kanunu’nun 28.maddesi gereğince, gizliliği kaldırılmış olan bilgi veya belgeler bu kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyor ise bilgi edinme başvurularına açık hale gelir.

Gizliliği kaldırılmış belgeden kastedilen bu kanun kapsamındaki gizli belgelerdir. Bilgi veya belgenin bilgi edinme hakkı kapsamında olması için gizliliğin kaldırılmış olması yeterli olmayıp aynı zamanda süregelen bilgi edinme hakkının sınırlarına da girmemesi gerekmektedir. Ancak bu takdirde bilgi edinme hakkının kapsamında olacaktır. *Eğer gizliliği kaldırılmış bir belgeye hala diğer bir nedenle ulaşılamıyorsa aslında gizliliği kalkmamış demektir.*⁷⁹

G. Diğer Hususlar

Kanunda son bölümde yürütme, yürürlük ve yönetmelik haricinde, ceza hükümleri ve rapor düzenlenmesi de hüküm altına alınmıştır.

⁷⁸ BEDK’nın 20.9.2004 tarih ve 2004/85 sayılı kararı, www.basbakanlik.gov.tr

⁷⁹ KAYA, Cemil, a.g.e., sf. 282

a. Ceza Hükümleri

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 29. maddesi gereğince, kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla tabii oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu vasıtasıyla erişilen bilgi ve belgeler ticari amaçla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Düzenleme incelendiğinde kanunun uygulanmasında ihmal, kusur veya kastı bulunan memurların fiilini bir yaptırıma bağlamaya çalıştığı görülecektir. Eğer kamu görevlilerinin işledikleri fiiller bir ceza kovuşturmasını gerektirmiyorsa tabii oldukları mevzuatta yer alan disiplin hükümleri uygulanacaktır. O zaman öncelikle fiilin bir ceza kovuşturması gerektirip gerektirmediğine bakılacaktır.

İçeriğinde herhangi bir cezai sorumluluk öngörmeyen kanun, ceza hükümleri açısından 5237 sayılı Kanunun 257'nci maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçuna tabi olacaktır.⁸⁰

“1. Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetlerine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁸⁰ YAŞAMIŞ, Firuz, “Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Hakkı” Bilgi Edinme Hakkı Paneli, TBB. Yayını 62, Ankara - 2004. sf. 28.

3. *İrtikâp suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, 1'nci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*⁸¹

Eğer fiil ceza kovuşturması gerektirmiyorsa bu takdirde memur hakkında bağlı olduğu disiplin hükümleri tatbik edilecektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi personel mevzuatlarında yer alan disiplin hükümlerinin uygulanması aşamasındaki etkinsizlik göz önüne alındığında bilgi edinme hakkının konuya ilişkin bu bölümünden ciddi bir etkinlik beklenmediği sonucuna ulaşmak güç olmayacaktır. Kaldı ki, anayasal anlamda kamu kurumu sayılan meslek kuruluşlarının personelinin görevlerini savsamaları halinde kendi iç disiplin hükümlerinin uygulanmasının ve takibinin de güç olacağı aşikârdır. ***Bu nedenle hem disiplin hem de cezai hükümlerin maddede açıkça düzenlenmesi ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun da bunları izlemesi ve gerektiğinde hesap sorması gerekmektedir.***⁸²

b. Rapor Düzenlenmesi

Kurum ve kuruluşlar, bir önceki yıla ait olmak üzere;

- a. *Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını,*
- b. *Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,*
- c. *Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,*
- d. *Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,*
- e. *Başvurunun reddedilmesi üzerine, itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna gönderirler.*

⁸¹ **GÜNEY**, Niyazi, K.ÖZDEMİR, Y.S.BALO, "Yeni Türk Ceza Kanunu" Adil Yayınevi, Ankara -2004, sf. 184-185

⁸² **EROL**, Ahmet, a.g.e., sf.33.

c. Yönetmelik ve Genelge

Bazı maddeleri hakkında bilgi verilen Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına ilişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik kanununun 31'inci maddesinin “*Bu kanunun uygulanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesine ilişkin yönetmelik, kanunun yayımını takip eden altı ay içinde Başbakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulur*” hükmüne istinaden 46 madde ve 6 geçici madde olarak hazırlanarak 27 Nisan 2004 tarihinde, 24 Nisan 2004 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun amacı ve yürürlüğe girdiği anda olabilecek aksaklıkların önüne geçebilmek amacıyla kanunun yayım tarihinden sonra fakat yürürlüğe girmesinden önce 24 Ocak 2004 gün ve 25356 sayılı resmi gazetede yayımlanan 2004/12 sayılı Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması Genelgesi yürürlüğe girmiştir.

Başbakanlık tarafından yayımlanan bu genelge, Türk Bilgi Edinme mevzuatı içinde son olarak incelenecek düzenlemedir. Söz konusu genelgede kanun hükümleri aynen tekrar edilmiştir. Bu hali ile hukuk dünyasında yeni bir sonuç oluşturmamıştır.

Genelge kapsamındaki ‘*Bireylerin kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında idari makamlara başvuruda bulunmaları ve kendileri ve faaliyet alanları ile ilgili konularda bilgi edinme haklarını kullanmaları, eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkeleri temelinde demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereğidir. İdare-birey ilişkisinde hukukun üstünlüğünü, demokratikleşmeyi ve saydamlığı sağlayabilmek için, idari faaliyetlerin yürütülmesi sırasında bireysel hak ve özgürlüklere dayalı davranılması hukuk devletinin en temel niteliğidir.*’ ifadesi genelgenin özetini anlatmaktadır.

H. Sır Kavramı ve Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı konusunda karşılaşılan en dikkat çekici ve en tartışmalı, içeriği belirsiz olan sınır, Türk idaresinin en çok kullanılan kavramı olan devlet

sırrıdır.⁸³ Devlet sırrı bilgi edinme hakkı kanununun 16'ncı maddesinde bilgi edinme hakkının sınırı olarak, devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler başlığı ile bulunmaktadır. Madde şöyledir: “*Açıklanması halinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibariyle Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.*” Yönetmeliğin 27'nci maddesi de aynı hükmü tekrar etmiştir. Devlet sırrları öğretide tanımlanması güç olarak kabul edilirken Devlet Sırrları Kanunu tasarısında tarifi yapılmıştır. ***Bu şekilde bazı bilgi ve belgelerin Devlet sırrı kapsamına alınmasının amacı, Devletin ulusal güvenlik ve savunmasını, uluslararası çıkarlarını ve ilişkilerini korumaktır.***⁸⁴

Tasarının 3'üncü maddesi öğretide fikir birliğine varılamamış devlet sırrını tarif etmektedir.

Buna göre devlet sırrı: “Yetkili bulunmayan kişilerce hakkında bilgi sahibi olunması halinde, Devletin güvenliği, milli varlığı, bütünlüğü, anayasal düzeni ve dış ilişkilerini tehlikeye düşürebilecek her türlü bilgi ve belgelerdir.” Yine tasarının 6'ncı maddesinde Devlet sırrını belirleme yetkisine sahip makamlar belirlenmiştir.

Bunlar; Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu ve Bakanlıklar, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu ve Genel Sekreterliği, Misyon Şefleri, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığıdır. Bu makamlar tarafından bilgi ve belgelerin Devlet sırrı olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle bilgi ve belgelerin devletin güvenliği, milli varlığı, bütünlüğü, anayasal düzeni, iç ve dış menfaatleriyle ilgili olması gerekir.

İkinci olarak da yetkili olmayan kişilerin eline geçmesi halinde yukarıda belirtilen hususlarda tehlike yaratabilecek mahiyette olması gerekmektedir.

Ayrıca ilave olarak, devlet sırrına erişmek ve devlet sırrını açıklamak Türk Ceza Kanunu içerisinde ağır şekilde cezalandırılan eylemlerdendir. Bu nedenle ağır yaptırım

⁸³ ÇOLAK, N.İlker, “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye”, Seçkin Yayınevi, Ankara - 2005., sf.541

⁸⁴ AKILLIOĞLU, Tekin, a.g.e.,sf.3.

olan bu konunun da sınırlarının dar ve belirgin olarak saptanması gerekir. *Aksi takdirde bilgi edinme hakkı kullanılmaz duruma gelecektir.*⁸⁵

I. Özel Sektör Açısından Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı kanununun ikinci maddesi; kanunun kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanacağını belirtmiş, yönetmelikte de bu maddeye açıklık getirmiştir. “*Bu yönetmelik; merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile bunlara bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşların köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketlerin, T.C. Merkez Bankası, İMKB ve üniversiteler de dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz olarak enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarının ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır.*” (md.2)

Her iki madde hükmü incelendiğinde bunların gerekçelerine bakıldığında özel sektör açısından herhangi bir düzenleme getirmediği görülecektir.

O takdirde özel sektörün bilgi verme yükümlüğü var mıdır? Kanun kapsamında değerlendirildiğinde yok olmakla birlikte özel sektörün müşteri memnuniyeti yoluyla ürünlerini en iyi pazarlama hedefi düşünüldüğünde, özel sektörün normal bir temsilcisinin bilgi verme konusunda kamu kurum ve kuruluşlarına göre daha istekli olacağı muhakkaktır. *Bu kapsamda, kamu kurum ve kuruluşları gibi özel sektör kuruluşlarının da, faaliyetleri gereği sahip oldukları ya da olmaları gereken bilgi ve belgeleri müşterileri yasal sınırlar içerisinde paylaşmakla yükümlü olmaları gerekmektedir.*⁸⁶

Kuşkusuz bu halde dahi özel sektör kuruluşlarının bilgi verme yükümlülükleri, kamu kurum ve kuruluşlarına göre kuruluşun faaliyetine ilişkin sınırları kapsamayacak şekilde ve kişilere ilişkin bilgilerin ilgili olmayan üçüncü

⁸⁵ BAYRAKTAR, Köksal, “Bilgi Edinme ve Sır Kavramı”, Kazancı Hukuk İşletme ve Maliye Dergisi, s3, Ekim 2004, sf.14

⁸⁶ YAŞAMIŞ, Firuz, a.g.e. sf.92-93.

*kişilerle paylaşılmasına da olanak vermeyecek şekilde daha sınırlı olacaktır.*⁸⁷ Ancak bu durumda Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna başvuru imkanı bulunmamaktadır.

⁸⁷ ÇOLAK. N.İlker,a.g.e., sf.539.

III. BÖLÜM

BİLGİ EDİNME DĞERLENDİRME KURULU

III.BÖLÜM

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU

Kamu kurum ve kuruluşlarına gelen bilgi edinme amaçlı başvurular arttıkça bu sorulara verilen yanıtlarla ilgili olarak bazı durumlarda kanun gereği Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edilmesi söz konusu olacaktır. Bakanlıklar tarafından reddedilen başvuruların bir kısmının BEDK'ya gitmesi mümkündür. BEDK'nın sekretaryalığını Başbakanlık'ın yapması hasabi ile Başbakanlık ile vatandaşlar temasa geçebilmektedirler.

Günümüz itibarı ile bütün Bakanlıklarda Bilgi Edinme Birimleri oluşturulmuş ve internet üzerinden başvuru olanaklı hale gelmiştir. Ancak Bakanlıkların web sitelerinde belirli bir standart olmadığı gözlemlenmektedir. Vatandaşlar bilgi edinme haklarından yararlanmakta olup, Bakanlıklara binlerce başvuruda bulunmaktadır.

Bu bakanlıklar Bilgi Edinme Kanununun 5. maddesi gereğince başvuru sahiplerine yanıt vermek ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdür. Bilgi edinme birimlerinin ve bu birimlerce çalışanların ilgili yönetmeliğin 42. maddesi gereğince acilen kurum ve kuruluş yöneticilerince mevzuat dahilinde denetlemeye alınması gerekmektedir. Söz konusu maddede kanunun ve bu yönetmeliğin uygulanmasında ihmali, kusuru ve kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanacaktır.

Bakanlıklar içinde yapılacak denetlemenin yanı sıra bakanlıkların bu kanunun uygulanmasından sorumlu Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu tarafından da acilen incelemeye alınması gereklidir. Bilgi Edinme Kanununun yürürlüğe girmesi kamuda

açıklık ve şeffaflık açısından atılmış ilk adımdır. Ancak bu kanunun çıkarılmasından ziyade açık ve şeffaf Türkiye için bu kanunun etkili bir şekilde uygulanması daha önemlidir. Son yıllarda e-devlet uygulamaları ve bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak birçok çalışma gerçekleştirilmiş ve bunlarla bağlantılı olarak hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Bilgi edinme ve e-devlet uygulamalarının odağında vatandaşların ve tüzel kişilerin kamu kurum ve kuruluşlarından almış olduğu hizmetlerin daha hızlı, standart ve eşit olarak dağıtılması yatmaktadır.

TBMM raporları da, Bilgi Edinme Kanununun kullanılmasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren artış gösterdiğini ispatlamaktadır. Bilgi Edinme Kanununun 30. maddesinde her yıl TBMM'nin hazırlayacağı raporlarda kamuoyunu bilgilendireceği hükmü bulunmaktadır. Söz konusu raporlarda bilgi edinme olayına hem kurumların, hem de vatandaşların gitgide daha fazla ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. 2005 yılı raporunda çok önemli bir artış göze çarpmaktadır. **2005 yılı içerisinde 47776 başvuru ile en fazla başvuru yapılan valilik Diyarbakır Valiliği olmuştur. 2006 yılında da yapılan başvuruların sayısı artmıştır. 864.616 başvurudan 746.999 una olumlu cevap verilmiştir. Ancak son yıllarda olumsuz cevap verilen başvuruların sayısı artmaktadır.**⁸⁸ *Devam eden yıllarda günümüze değin başvuru sayılarının artışı gözden kaçmamaktadır.*

2006 yılı rakamları ile Diyarbakır Valilik ve Belediyeye yapılan başvurular da ilk sırayı almaktadır. Başvuruların her yıl yüksek oranda artış göstermesinde kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi edinme başvurularının uygulanmasında kendi web sitelerine koydukları başvuru dilekçeleri de önemli kolaylıklar sağlamıştır.

Özellikle valilik ve belediyelerin sayfalarında yer alan başvuru dilekçeleri de çok önemli kolaylıklar sağlamıştır. Valilik ve belediyelerin sayfalarında bulunan başvuru dilekçeleri vatandaşların en fazla ilişkide buldukları kurumlarla iletişimlerini kolaylaştırmaktadır. Bu durum aynı zamanda e-devlet uygulamalarının da bir parçasını

⁸⁸ www.pot.atilim.edu.tr erişim tarihi 03.03.2011 (2004 te 20.474, toplam başvuruların yüzde 5.1'i , 2005'de 54324 toplam başvuruların yüzde 11.5 i ve 2006 da toplam başvuruların yüzde 12.5 inin oluşturmaktadır.)

teşkil etmektedir. Bu türlü uygulamaların ülkemizde yaygın şekilde kullanıldığı başvuru sayılarından ve yurt dışında yapılmış olan bir araştırmadan anlaşılmaktadır.

ABD deki Brown Üniversitesince yürütülen uluslararası e-hükümetler analizi çalışmalarının yer aldığı ve dünyadaki 198 ülkedeki kamuya ait web sitelerinin yıllık değerlendirme raporlarında Türkiye e-devlet uygulamalarında 8. sırada yer almaktadır.⁸⁹ Yapılmış olan çalışmalar neticesinde Türkiye Avustralya ile birlikte sekizinciliği paylaşmıştır. Bir önceki sene ise Türkiye 27. sırada bulunmaktaydı. Bu gelişme aynı zamanda vatandaşların kamu kurum ve kuruluşlarının sitelerini kullanması ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunundan faydalanma girişimleri bakımından olumlu bir gelişme olarak karşılanabilir. Literatürdeki ve teknolojiye gelişmelerle beraber birer devlet yayını olma özelliği kazanabilecek olan web ortamı hem vatandaşlarımızı kamu kurum ve kuruluşlarına ait bilgilere erişmede, hem yayınlarına elektronik olarak ulaşmada hem de Bilgi Edinme Kanunundan yararlanmada bir araç olarak önemli kolaylıklar sağlamaktadır.

Bilgi Edinme idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşmada zamanla kamusal bir hakka dönüşmüştür. Bu hak idarenin işlemleri, tutum ve davranışları hakkında kişilerin bilgi edinme ihtiyacından doğmuş bulunmaktadır. ***Bilgi edinme hakkı, haklar kategorisi içerisinde üçüncü kuşak haklar arasında bulunmaktadır.***⁹⁰ Üçüncü kuşak haklar, 2. Dünya Savaşının ardından insan haklarının uluslararasılaşmasıyla gündeme gelmiştir. Nükleer teknolojinin gelişmesiyle artan çevre sorunları, ülkeler arasındaki gelişme ve büyüme dengesizlikleri, yaşanan dünya savaşları ile bozulan huzur ve barış ortamı üçüncü kuşak hakların ortaya çıkmasında etkili olmuştur

Bilgi edinme hakkı idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında ilgili bireylerin, işlemin niteliği ve sonuçlarına ilişkin olarak bilgi alabilmesini sağlayan niteliği nedeniyle öne çıktığı gözlemlenmektedir.⁹¹ ***Bireyler ve gruplar bilgi edinme hakkını kullanarak, bir kararın yasal olup***

⁸⁹ www.pot.atilim.edu.tr erişim tarihi 03.03.2011 (Bu sıra Darrell West in Global E-Government 2007 adlı çalışmasında Avustralyanın arkasından oranları aynı olmasına rağmen 9. olarak gösterilmiştir.)

⁹⁰ www.pot.atilim.edu.tr/files/e devlet erişim tarihi 03.03.2011

⁹¹ Yıldırım ,Ramazan ,a.g.e.s.228,

*olmadığını ve alınmış bir kararın arkasında yatan gerçek nedenleri ve karşılaştıkları bir hukuki durum ve olay karşısında yönetimin daha önceden nasıl hareket ettiğini, kendilerini ilgilendiren bir kararın içeriğini öğrenebilirler.*⁹²

Bilgi Edinme Hakkı ulusal savunma ve dış ilişkiler gibi sınırlandırılması zorunlu görülen alanlar dışında idarenin elinde bulunan her türlü bilgi ve belgeye ulaşmayı, böylece vatandaşlara önemli bir denetleme yetkisi aktararak kamu yönetiminin yolsuz faaliyetlerde bulunmasını ve kusurlu eylem ve işlemler gerçekleştirmesini engellemektedir. Bilgi edinme hakkı bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önem teşkil etmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından da bilgi edinme hakkı ve buna ilişkin yasal düzenlemeler üç nedenden dolayı önemli görülmektedir. Bu nedenler toplumun daha demokratikleşmesi, yoksulluğun önlenmesi ve yolsuzluğun engellenmesidir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun “Tanımlar” üçüncü maddede “f. Kurul: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu” ifade eder hükmü ile ilk yasallığını bulan bilgi edinme değerlendirme kurulu öncelikle 13’üncü madde, itiraz usulünde açıklanmıştır. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun görevi, yapısı gibi diğer tüm hususlar da kanunun 14’üncü maddesindedir. Bu başlık altında kanunun anılan hükümleri ile yönetmeliğin ilgili hükümleri ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’nun çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik incelenecektir. Bununla birlikte kararlarının bağlayıcılığı hakkında da çalışma yapılacaktır.

A. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve 5432 Sayılı Kanun

Kanunun 14’üncü maddesinin birinci fıkrası; “*Bilgi Edinme başvurusu ile ilgili yapılacak itirazlar üzerine 16 ve 17’nci maddelerde ön görülen sebeplere dayanılarak verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme*

⁹² Eken ,Musa ,a.g.e.,sf.4

Kurulu oluşturulmuştur” şeklindeki hükmü ile hem Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’nun kurulmasını hem de kurulun görevine hüküm altına almıştır. 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin gereklerinden olan bilgi edinme hakkının hayata geçirilmesi yönünde çok önemli bir adım oluşturmuştur. Bireylere daha yakın bir yönetimi, yönetimin halkın denetimine açıklığını ve şeffaflığını sağlama işlevlerinin yanında, halkın devlete karşı duyduğu güveni daha yüksek seviyeye çıkarmada da önemli bir rol onayan bilgi edinme hakkı demokratik ülkelerde vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4’üncü maddesinde de kurulun görev ve yetkileri benzer şekilde saymak suretiyle tespit edilmiştir.

Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

- a. *Bilgi edinme başvurusu ile ilgili yapılacak itirazları karara bağlamak,*
- b. *Bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin görüş ve değerlendirme istemini içeren başvuruları karara bağlamak,*
- c. *Kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin hususları düzenlemek,*
- d. *Gerektiğinde belli işlerin gündeme alınmasına karar vermek,*
- e. *Bilgi edinme hakkına ilişkin yapılması gereken mevzuat değişikliklerini önermek.*

Kurul görev alanı ile ilgili olarak verdiği 20.09.2004 tarih 2004/76 sayılı kararda, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavının (KPDS) “*cevap anahtarını*” talep eden kişinin itirazını kısmen kabul ederek, talebini reddeden ÖSYM’nin istenen bilgiyi vermesine karar verirken, gizlilik istisnasına dayanan kurumun bu iddiasını kabul etmemektedir. Bununla birlikte kurul, ilgili kurum veya kuruluşa yapılmayan bir başvuru ile ilgili olarak doğrudan kurula yapılan itirazı ise reddetmektedir. Kurul haklı olarak ilgili kurumdan istenmemiş olan sınav sorularının kendisine verilmesine ilişkin olarak, talep makamı kendisi olmadığı için bu talebe cevap vermemektedir. Çünkü bilgi edinme başvurularının muhatabı kamu kurum ve

kuruluşlarıdır. Kurul bu başvurular sonrasındaki itirazları çözmekle yetkilidir. Bilgi veya belge talebi doğrudan kuruldan yapılamaz. Kurulun görev alanının sınırlarını gösteren bu karar isabetli olmuştur.

B. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Kuruluşu

Bilgi edinme başvurusu ile ilgili yapılacak itirazlar üzerine verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak karar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içerisinde önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör ve doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu bakanlıkta idari görevlerde çalışan hâkimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek dokuz üyeden oluşur.

Kurul üyeliğine önerilen adayların muvafakatleri aranır. Kurul başkanı kurul üyelerince kendi aralarından seçilir. Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğunda her zaman başkanın çağrısı üzerine toplanır.

Kurul üyelerinin görev süreleri 4 yıldır. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilirler. Görev süresi dolmadan görevinden ayrılan üyenin yerine aynı usule göre seçilen üye yerine seçildiği üyenin görev süresini tamamlar. Yeni seçilen kurul göreve başlayıncaya kadar önceki kurul görevine devam eder.

Kurul belirleyici konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir; ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ve diğer kurum ve kuruluşların sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir. Kurulun sekretarya hizmetleri Başbakanlık tarafından yerine getirilir. Bir kanun maddesi için oldukça ayrıntılı olan 14'üncü madde Bilgi Edinme Değerlendirme

Kurulunun teşkilatını tereddüte meydan vermeyecek şekilde düzenlemiştir. ***Bu haliyle bilgi edinme değerlendirme hakkı, idari yargının iş yükünü azaltarak vatandaşları yargı yerlerinde gecikmeden dolayı aşacakları sorunlar nedeniyle hak aramak hakkından vazgeçmelerinin önüne geçmek maksadıyla görev yerine getirecektir.***⁹³

Kurulun oluşumuna bakıldığında üyelerinin seçim şekli nedeniyle iktidara ilişkin bilgi ve belgelerin değerlendirilmesinde objektif olamayabileceğine dair tartışmalar yapılmaktadır. Bu eleştirilere yapılacak bir düzenleme ile çözüm getirilmesi gerekmektedir.

C. Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna Başvuru

Kurum ve kuruluşlar tarafından bilgi edinme başvurusunun reddedilmesi üzerine başvuru sahibi yargı yoluna gitmeden önce kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edebilir. Kurul bu itiraza karşı kararını 30 iş günü içinde verir. Kurum ve kuruluşlar, kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi 15 iş günü içinde vermekle yükümlüdürler. Kurula itiraz edilmiş olması başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurur. Kurula itiraz yazılı yapılmalıdır. İtiraz başvurularının daha süratli ve sağlıklı karara bağlanabilmesi için itiraz dilekçelerinin ilgili kurum ve kuruluşu yapılan ekinde içermesi ve cevabı yazının tebellüğ tarihinin belirtilmesi gerekmektedir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu başvuru sahibi ile kurum veya kuruluşların, itiraz konusuyla ilgili yazılı veya şifahi görüşlerine başvurabilir.

Konu ile ilgili uzmanların görüşünü alabilir ve gerekli gördüğü diğer incelemelerde bulunabilir. Kurula gönderilen bilgi ve belgeler ile kurul tarafından edinilen görüş, değerlendirme ve incelemelerden gizlilik derecesi bulunanların korunmasında ve saklanmasında gizlilik ilkesinin Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kendisine yapılan itirazda bulunma süresine ilişkin, 6 Nisan 2005 tarihinde 2005/2 Sayılı ilke kararını vermiştir.(www.basbakanlik.gov.tr) İtiraza ilişkin hususları özellikle tarihlerin nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin bu karar kanunun ilk uygulama

⁹³ ÇOLAK, N.İlker, a.g.e., sf. 55

döneminde tereddütleri ortadan kaldırma bakımından yerinde olmuştur. Kurula yapılan itirazlarda süreler ile ilgili ilke kararı vermiştir.

Yukarıda bahsedilen 2005/2 sayılı ilke kararında, 15 günlük kurula itiraz süresinin, kurum veya kuruluşun cevabının başvuru sahibine tebliğinden itibaren başlamasına, itiraz dilekçesinde tebliğ tarihi belirtilmemiş ise 7 günlük tebligat süresinin kurulca eklenmesine, itiraz dilekçesinin yanlış makam dahil resmi kurum ve kuruluşa ilk ulaştığı tarihin “Kurula İtiraz Tarihi” sayılmasına, kurula posta yoluyla yapılacak itirazlarda, dilekçenin kurula ulaştığı tarihin itiraz tarihi sayılmasına karar vermiştir.

D. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Bağımsız İdari Otorite mi?

a.Genel Olarak

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre dokuz kişiden oluşan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun ayrı bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır. ***Kanunda bağımsızlık konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamasına rağmen kurul üyelerinin siyasi bir organ olan bakanlar kurulunca atanıyor olmasının bağımsızlığı zayıflatan bir unsur olduğu da ileri sürülebilmektedir.***⁹⁴

b. Bağımsız İdari Otorite

Bağımsız idari otoriteler idarenin bilinen, klasik örgütlenmesi dışında kalan ve kendine özgü özellikler taşıyan idari kurumlardır. Bu kurumların ortaya çıkış nedeni yasamanın yürütmeye karşı olan güvensizliğidir ve denetimin sağlanması amacıyla kurulmuşlardır.

Bağımsız idari otoritelerin yetki buldukları alana ilişkin kural koyma, bu kuralları uygulama ve yaptırım uygulama yetkileri vardır. Yürütme organına karşı bağımsızlığın temini amacıyla, bu kurullarda yer alan üyeler belirli bir süre için seçilir ve bu süre sona ermedikçe görevlerinden alınmazlar. Dolayısıyla bu kurullarda çalışan

⁹⁴ ÇOLAK, N. İlker, a.g.e., sf.552.

kamu görevlileri diğer kamu görevlilerine nazaran daha güvenli bir konumdadırlar. Bu güvence, kurul üyeleri açısından ilgili faaliyet alanı na uygun düşmeyen hükümet politikalarına karşı, yaptıkları işlem ve eylemlerde, tam bir bağımsızlık ve rahat çalışabilmesi yetisi vermesi nedeniyle çok önemlidir.

Bağımsız idari otoritelerin temel özelliklerini; bağımsızlık, tarafsızlık, regülasyon , izleme ve denetim ile yaptırım uygulama olarak sayabiliriz.

Bağımsızlık, bir yandan bağımsız idari otoritelerin hükümete, medyaya, diğer kamu idarelerine ve diğer gerçek ve tüzel kişilere karşı özerkliği, diğer yandan kurul üyelerinin düşüncelerini özgürce dile getirip, özgürce oy kullanabilmelerini ifade etmektedir.

Regülasyon, devletin idare aracılığı ile gerçekleştirdiği, topluma kamu hizmeti sunma biçimindeki faaliyete ilişkin olarak oyunun kurallarının belirlenmesi, diğer bir deyişle o alanın organize edilmesi ve söz konusu alanın kontrol edilmesini içerir.

Tarafsızlık, izleme ve denetim ile yaptırım uygulama bağımsız idari otoritenin unsurları olup, olmazsa olmaları olarak nitelendirilebilirler.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bağımsız idari otoritedir. Ancak bağımsız bir sekreteryasının olması ve Başbakanlıktan ayrı bir binada görev yapması gerekliliği düzenlemeye muhtaç konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde “Bağımsız İdari Otorite”, “Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar”, “Bağımsız Düzenleyici Kurumlar”, “Özerk Kurumlar”, “Üst Kurullar” gibi kavramlarla anılan bu kurumlar üç alanda faaliyette bulunmaktadır: Temel Hak ve Hürriyetlerin korunması ve güvence altına alınmasında yüklendiği işlev, idare edilenlerle idare arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi, sorun yaşanmaması veya sorunların azaltılması işlevi, serbest piyasa ekonomisinin düzenli işlemesini sağlama işlevi.⁹⁵

⁹⁵ ATAY, Etem, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye Uygulaması”, GÜHFD, C.X, S.1,2, sf.263,264.

Bununla birlikte Türkiye’de uygulanış şekline bakıldığında bağımsız idari otoritelerin kamu yararını mı sağladığı, yoksa zaman ve para kaybına yol açan ve belirli kesimlerin çıkarına işleyen birer paravan kuruluş mu olduğu sorusunun⁹⁶ cevabı hala verilebilmiş değildir. Bazı durumlarda kurumlara yapılan başvurular reddedilmektedir.

Bilgi Edinme Kanununun 6’ncı ve ilgili yönetmeliğin 9 ve 10. maddelerinde belirtilen usullere uygun yapılmayan, yeterince açık ve anlaşılır olmayan ve bakanlıkların ellerinde bulunmayan bilgi ve belgelere ilişkin başvurular ile ilgilidir. Bakanlıkların görev alanına girmeyen konularda başvurular, vatandaşların ilgili kurum ve kuruluşlara başvurmaları gerektiği ifade edilerek yönlendirilmektedir.

Bilgi Edinme Kanununun 12’nci maddesinde bilgi edinme hakkı başvuruları reddedilmesi halinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yollarının da mutlaka soruya muhatap olan kamu kuruluşlarınca başvuruyu yapan vatandaşa belirtilmesi gerekmektedir.

Genel olarak Bakanlıkların Web sitelerinde kanun ve yönetmelik metinleri yayımlanmıştır. Bu metinlerde itiraz halinde neler yapılacağı anlatılmaktadır. Fakat Bakanlık Web sitelerinde itiraz konusu ile ilgili olarak ayrıca bilgi verilmemiştir. Eğer bu bilgi kendilerine doğrudan verilmemişse, vatandaşların kanun ve yönetmelikten bu bilgilere ulaşması gerekmektedir.

⁹⁶ DURAN, Lütfi, a.g.e., sf.10.

E. Türkiyede Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Birçok ülke devletin elindeki bilgi ve belgelere ulaşmayı kolaylaştıracak birçok düzenlemede bulunmuştur. Son on yılda bilgi edinme hakkının yasal olarak tanınmasında otoriter rejimlerin çökmesiyle birlikte yeni demokrasilerin ortaya çıkması, uluslararası kuruluşlar ve bölgesel oluşumların destek vermesi, sivil toplum örgütleri ve medyanın artan etkisi ile olmuştur.

Türkiye de bilgi edinme hakkını son yıllarda kabul eden ülkeler arasında bulunmaktadır. 9.10.2003 tarihinde Bilgi Edinme Hakkı kanunu kabul edilmiş, 27.04.2004 tarihinde ise Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Uygulama Yönetmeliği Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Diğer taraftan yasada ve yönetmelikte bahsedilen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuş ve faaliyete geçirilmiş bulunmaktadır.

Kanunun 4. maddesinde herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu belirtilmekle beraber, yabancı gerçek ve tüzel kişiler isteyecekleri bilginin kendileriyle veya faaliyet alanları ile ilgili olması ve karşılıklılık ilkesine bağlı olduğu belirtilmektedir. Kanunun 5. maddesinde kurum ve kuruluşların kanunda sayılan istisnalar dışında her türlü bilgi ve belgeyi başvuranlara sunma yükümlülüğü tanımlanmıştır.

Şekil olarak başvuru, başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresi, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişi ünvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi ve belgenin bulunduğu yere yapılır. Elektronik yolla başvuru yapılması imkan dahilindedir. Kural olarak başvuru sahibine belgenin onaylı bir suretinin verilmesi asıldır. Belgenin onaylı suretinin çıkarılması belgenin aslına zarar verecek ise kurum ve kuruluşlar müratçının belgeyi inceleyip not almasına, ses kaydı şeklinde olanları dinleyebilmesine, görüntü kaydı şeklinde olanlara ise izleme olanağını sunmakla yükümlüdürler.

Kural olarak müratçı şahsa 15 iş günü içerisinde bilgi ve belgeler verilmelidir. Ancak bilgi ve belgeler başvurulacak kurum ve kuruluşun başka bir biriminden

sağlanacak ise ya da birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmekteyse söz konusu bilgi ve belgeye erişim 30 iş günü içerisinde sağlanacaktır.

Yasanın 14. maddesinde bilgi edinme başvurusu ile ilgili olarak yapılacak itirazları değerlendirmek üzere dokuz üyeden oluşan Değerlendirme Kurulunun kurulması öngörülmüştür.

Yasanın 4. bölümünde ise bilgi edinme hakkına ilişkin sınırlamalar açıklanmıştır. Yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verecek nitelikte devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi ve belgeler, açıklanması halinde ülkenin ekonomik çıkarına zarar verecek veya haksız rekabete ve kazanca sebep olacak bilgi ve belgeler, sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgeler, kamu kurum ve kuruluşlarının yetkili birimlerince yürütülen idari soruşturmalarda ilgili olup, açıklanması halinde soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürebilecek, kişilerin özel hayatına müdahale sonucunu doğurabilecek, kişilerin ya da soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını tehlikeye sokacak bilgi ve belgeler, açıklanması halinde suç işlenmesine yol açacak, suçluların kanuni yollarla yakalanıp kovuşturmasını tehlikeye düşürecek, yargılama görevini gereğince yerine getirmesini engelleyecek, hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikteki bilgi ve belgeler, özel hayatın gizliliği kapsamında açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi ve belgeler, haberleşmenin gizlilik esasını ihlal edecek bilgi veya belgeler, kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kamu kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticari ve mali bilgiler, kurum ve kuruluşların kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkında bilgi veya belgeler, tavsiye ve mütalaa talepleri bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bilgi edinme kanununun 30. maddesine göre kurum ve kuruluşlar bir önceki yıla ait olan kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını, olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistikî bilgiler, gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını gösterir bir rapor göstererek, bu raporları her yıl şubat ayı sonuna kadar Bilgi edinme Değerlendirme Kuruluna gönderirler.

Kurul, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporlarıyla birlikte her yıl nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir.

Bu raporlar takip eden iki ay içerisinde TBMM Başkanlığınca kamuoyuna açıklanır.

Genel olarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun yapısı ve bağımsız idari otoriteler ile ilgili yapı ve eleştiriler ortaya konduktan sonra, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun bağımsız idari otorite olduğu sonucuna ulaşılabacaktır.

Bağımsız idari otoritelerin karar organlarının Bakanlar Kurulu tarafından atanması ülkemiz bakımından genelde uygulanan sistemdir. Aynı zamanda bu kurullara Bakanlar Kurulu tarafından atama yapılması idarenin bütünlüğü ilkesinin sağlanmasında önemli ve tek bir araç gibidir. Buna rağmen Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun üyelerinin Bakanlar kurulunca atanmasının daha önce belirtilen gerekçelerde olduğu gibi kurulun bağımsızlığını zedeleyeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun karar verirken veya görevini yerine getirirken herhangi bir hiyerarşik denetime tabi olmadığı gibi vesayete de tabi olmaması, bu kurulun bağımsız idari otoritelerin sahip olması gereken özelliklerden birisi olan bağımsızlık unsurunu taşıdığı sonucuna götürebilir. *Tüzel kişiliği olmaması nedeniyle ülkemiz bakımından bağımsız idari otoriteler açısından kaynak olan Fransa örneğine diğer bağımsız idari otoritelerden daha fazla uyması nedeniyle, Bilgi Edinme*

*Değerlendirme Kuruluna bağımsız idari otorite demekte herhangi bir sakınca olmadığı düşünülmektedir.*⁹⁷

F. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Kararlarının Bağlayıcılığı

a. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararlarının Niteliği

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun kararları ilke kararları, görüş bildiren kararlar ve itiraza ilişkin kararlar şeklinde tasnif edilmektedir.

Kurul bugüne kadar 5 ilke kararına imza atmıştır. Bu kararlar internet ortamında www.basbakanlik.gov.tr adresinden yayımlanmaktadır.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun işlemlerin usulüne ilişkin verdiği ilke kararları ile birlikte diğer görevleri olan görüş bildirme kararları veya yapılan itirazlara ilişkin cevabi kararları da vardır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra birçok kurum ve kuruluş bilgi edinme hakkı kanunun uygulanması ile ilgili olarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulundan görüş sormuşlardır.

Kurulun bu görüş bildiren kararları uygulamanın önünü açması bakımından önem arz etmektedir. Bu görüş bildiren kararların odaklandığı konu hem sivil ve hem de askeri idarede siciller ile ilgilidir. *Türk kamu yönetimine oldukça yeni olan kanunun uygulanmasında önemli bir işlevi bulunan Kurul kararlarının içerik olarak nitelikli ve detaylı olmasının; taraflar arasındaki uyuşmazlığın sağlıklı bir şekilde çözümü ile birlikte kamu idarelerinin Kanun kapsamında gerçekleştirecekleri işlemlerde emsal olma niteliği dikkate alındığında önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.*⁹⁸

⁹⁷ Aynı yönde bkz. KAYA, Cemil, a.g.e., s.283, ATAY, Etem, a.g.m., s.264, aksi yönde bkz. ÖZKAN, Gürsel, a.g.e., s.76

⁹⁸ AL, M. Aydan, "Bilgi Edinme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı", GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara - 2007, sf. 96

b. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Kararlarının Bağlayıcılığı

Kurulun verdiği kararların bağlayıcı olduğunu kabul etmek gerekir.⁹⁹ Çünkü kanunun genel mantığı ve gizli dahi olsa kurulun kamu kurum ve kuruluşlardan isteği belgelerin gönderilmesini isteme yetkisinin bulunması ile kurula yapılan başvurunun idari yargıda açılacak davanın süresini durdurması gibi hususlar kurulun kararlarının bağlayıcılığının göstergesidir.¹⁰⁰

⁹⁹ Aksi Yönde bknz. KAYA. Cemil, a.g.e., s.289.

¹⁰⁰ HIZ, Yüksel, Z.YILMAZ, a.g.e. ,sf.99.

SONUÇ

Hem bir özgürlük hem de bir hak olan bilgi edinme, idareye bir yandan bilgi akışına karışmama yükümlülüğü getirirken diğer yandan bilgi edinme konusunda olumlu davranma yükümü doğurur. İdarenin bilgi akışını engellememe yükümlülüğü yanında bilgilenme taleplerine yasal sınırlar içerisinde olumlu yanıt verme yükümlülüğü de bulunmaktadır. İdare yükümlerini yerine getirirken gereksinim duyulan tedbirleri alma yetkisiyle donatılmıştır. Bu yetkili kapsamında idare bilgi akışını kolaylaştıracak teknik alt yapıyı kurmak ve resmi kurumlar dışındaki bilgi kaynaklarından gelen bilgilerin kamusal ve bireysel yararları olumsuz etkileyecek şekilde akışını engelleyecek önlemleri de almalıdır. Bu hak toplumu yakından ilgilendirmesi, bireysel ve kamusal yararlarla çok yakın ilgili olmasına rağmen, özel sektör kuruluşlarının faaliyetleriyle ilgili olarak bilgi ve belgelerin bilgi edinme taleplerine konu olacaklarına dair bir hüküm bulunmamaktadır.

Özel sektör faaliyetlerinin amacı toplumun gereksinimlerinin karşılanması olduğundan bu faaliyetlerin muhatabı doğrudan kişiler olacaktır. Kişiler, özel sektör kuruluşları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin alıcısı olarak ve özel sektör faaliyetleri sırasında ortaya çıkacak olumsuzluklardan etkilenenler olarak sektörün faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgelere ulaşma gereksinimi içerisindedir. Bu ihtiyaç nedeniyle özel sektör faaliyetlerine ilişkin bilgi ve belgelere ulaşma hususunda şahıslara bilgi edinme hakkı kapsamında başvuru olanağı getirilmelidir. Getirilebilecek düzenlemelerle bu ihtiyacın karşılanabilecek olsa gerekir.

Vatandaşlar istedikleri bilgi ve belgelere idari işlem gerçekleştirildikten sonra elde edebilmektedirler. Bu ise genel itibariyle yanlışlığı düzeltmemekte, sadece yanlışlığı öğrenmekten ibaret bir hal almaktadır. Oysa ki asıl amaç hataların önceden engellenmesi olmalıdır. Bu nedenle idarenin hukuka uygun davranmaya zorlanması, açık ve şeffaf yönetim anlayışının yaşama geçirilmesi ve yönetimde demokrasi sağlanarak yönetime katılımın gerçekleştirilmesi tam olarak olanaklı olamayacaktır.

Bilgi edinme hakkı açısından kanunun uygulanması yanında idari usul yasasının uygulamaya konulması gereklidir. Bilgi edinme ve idari usulün birlikte düşünülmesi ve düzenlenmesi açık topluma ve demokratik yönetime giden yolda başarıyı arttıracaktır.

Her ne kadar bilgi edinme kanununun eksiklikleri zaman zaman ileri sürülmüş olsa da bilgi edinme değerlendirme kurulu ve yargı kararları ile birlikte demokrasiye ve hukuk devletine inanmış uygulayıcıların, hukuka uygun uygulamaları ile kanun amacına hizmet edecektir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile ülkemizde artık açıklık ve şeffaflığın esas, sır ve gizliliğin istisna haline geldiği gerçeğinden hareketle, gizlilik ve sırlarla örülü bir yönetim anlayışı, dışarıdan bakıldığında ne olup bittiği anlaşılamayan gizemli bir dünya görüntüsü verecek, fakat bu durum birçok sosyal hastalığın yayılmasına zemin hazırlayacaktır.

Günümüz iletişim imkânlarının gelişmesi neticesinde, eksik ve yalan haber karşısında gizlilik dedikoduya neden olacak, bu da iyi yönetim anlayışını sekteye uğratabilecektir. Bu nedenle, açık ve şeffaf yönetimin sağlanması düşüncesi ile uygulanmakta olan bilgi edinme hakkı kanunu ile ilgili bir takım düzenlemelerin öncelikle yapılması hedeflenen amaca daha çabuk ve sıhhatli ulaşılmasını sağlayacaktır.

Bireysel ve toplumsal yarar olumsuz etkilendikten sonra gerçekleşen bir bilgilenme yerine, idarenin karar alma ve uygulama sürecini düzenleyen ve düzenleme içerisinde gereksinim duyulan bilgi ve belgeye ulaşma olanağı veren ve ulaşılabilecek bilgi ve belgeler doğrultusunda yönetime katılmanın önünü açan bir yaklaşım çok daha etkili olacaktır. İdarenin görevini yerine getirmesiyle ilgili olarak hazırlık sürecinden karar alma ve uygulama sürecine, yetkili birimlerin belirlenmesinden, harekete geçme gerekçesine ve uygulama seçeneklerine kadar idarenin çalışma usulünü belirleyen bir çalışma yasası çıkarıldıktan sonra bilgi edinme hakkının kullanımı daha anlamlı olacaktır. Bilgi edinme hakkı açısından idari usul kanunu bir zorunluluk halini almıştır. Zira şahıslar açısından yanlış bir işlemi öğrenmekten ziyade işlemi oluşturan parçaları zamanında öğrenerek söz konusu işlemin tesisine olumlu katkılarda bulunmak amaçlanan olmalıdır.

İdeal hukuk devleti için bilgi edinme kanununun ve müesseselerinin gerçek şekilde hayata tatbikinin gerekliliği su götürmez bir gerçektir. Söz konusu müesseselerin işlerliğininin sağlanması için gerekli yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. **Örneğin Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun bağımsız olabilmesi için ayrı bir sekreteryasının bulunması ve ayrı bir binada faaliyet göstermesi gereklidir.** Bilgi edinme hakkı demokrasi ile ilişkili bir özgürlüktür. Ayrıca yönetimin açıklık şeffaflık doğrultusunda, işlemlerini vatandaşlara açması şeffaf ve katılımcı bir demokrasi anlayışının gelişmesi için önem arz eder. *Bilgi edinme hakkının tam uygulanması neticesinde iyi yönetim hakkının gerçekleştirilmesi, herkese insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan devlet¹⁰¹ anlayışı olan sosyal devlet anlayışını da gerçekleştirecektir.*

¹⁰¹ GÖZLER, Kemal, a.g.e., sf.155.

KAYNAKÇA

AKILLIOĞLU, Tekin; “*Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı*”, AÜSBFD., C.46, S.3-4, Ankara, 1991.

AKILLIOĞLU, Tekin; ‘*Yönetim Önünde Savunma Hakları*’, TODAİE Yayınları No:206, Ankara, 1983.

AKYILMAZ, Bahtiyar; ‘*İdare Hukuku*’, Sayram Yayınları, Konya, 2004.

AKYILMAZ, Bahtiyar; “*Yeni Bir İdari Usül Kanunu Örneği:İspanya Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi ve Genel İdari Usül Hakkında Kanun*”, İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, Ankara, 1998.

AL, M. Aydan; ‘*Bilgi Edinme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkı*’, GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

ASLAN, Zehredin; “*İdari Usul Yasasına Örnek Olarak Rekabet Kurulunun Çalışma Yöntemleri*”, İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998

ATAY, Etem; “*Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye Uygulaması*”, GÜHFD, C.X, S.1,2, Ankara, 2006.

BALO, Yusuf Solmaz; “*Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları*”, İzmir Barosu Dergisi, Yıl.69, S.3, İzmir, 2004

BİYAN, Özgür; “*Ticari Sırlar Kanunu:Yasalaşmayı Bekleyen Bir Tasarı*”, www.alomaliye.com. 2007.

CİHANER, İlhan; *‘İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Alma Hakkı’*, Gazi Üniversitesi Sos.Bil.Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

ÇOLAK, N. İlker; *‘Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye’*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.

DURAN, Lütfi; *“Türkiye’de Bağımsız İdari Otoriteler”*, AİD, C.30, Ankara, 1997.

EKEN, Musa; *‘Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı’*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1993.

EKEN, Musa; *“Gizlilik Geleneginden Şeffaf Yönetime Doğru”*, AİD. C.38, S.1, Ankara, 2005.

EROL, Ahmet; *Dilekçe Hakkı ve Bilgi Edinme Hukuku*, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2005.

GEMALMAZ, Semih; *‘Düşünce Suçuna Karşı Girişim’*, <http://www.antenna-tr.org>, 2004.

GÖZLER, Kemal; *‘Türk Anayasa Hukukuna Giriş’*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2006.

GÜNEY, Niyazi, K.ÖZDEMİR, Y.S.BALO; *‘Yeni Türk Ceza Kanunu’*, Adil Yayınevi, Ankara, 2004.

HIZ, Yüksel, Zekeriya YILMAZ; *‘Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı’*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

KAYA, Arslan; *“4982 Sayılı Kanun Kapsamında Bilgi Edinme Hakkının Sınırlarından Olan Ticari Sır ve Fikir ve Sanat Eserleri”*, TBB Yayınları:62, Ankara, 2004.

KAYA, Cemil; **‘İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı’**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.

MASTİ, Ahmet; **“Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Kişilik Hakları ile İlişkisi”**
Doktora Tezi, Ankara 2008

ODER, Burak; **“Bilgi Edinme Hakkının Sistem İçindeki Yeri”**,
<http://www.tesev.org.tr>. 2005.

ODYAKMAZ, Zehra; **“Bilgi Edinme Hakkı Kanunu İşliyor mu?”**, Türk Hukuk Kurumu 71’inci Kuruluş Yılı Armağanı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

ONAR, Erdal; **‘Meclis Araştırması’**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:419, Ankara, 1977.

ÖZAY, İlhan; **‘Gün Işığında Yönetim’**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

ÖZEK, Çetin; **‘Basın Özgürlüğünden Bilgi Edinme Hakkına’**, Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

ÖZBUDUN, Ergun; **‘Türk Anayasa Hukuku’**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004.

ÖZEK, Çetin; **‘Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına’**, Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999

ÖZKAN, Gürsel; **“İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa’da İdari Usül ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeler”**, GÜHFD, Haziran-Aralık 1998, C.II, S.1-2, Ankara, 1999.

ÖZOK, Özdemir; **“Bilgi Edinme Hakkı”**, Panel, TBB Yayınları:62, Ankara, 2004.

TANÖR, Bülent; **‘İki Anayasa 1961-1982’**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1986.

TORTOP, Nuri; **“Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulanması”**, AİD, C.31, S.1, Ankara, 1998.

YAŞAMIŞ, Firuz; **“Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Hakkı”**, Bilgi Edinme Hakkı Paneli, TBB. Yayını 62, Ankara, 2004.

YILDIRIM, Ramazan; **“İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”**, Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998.

YILDIRIM, Turan; **“İdari Usul Yasası Kapsamında İdareye Başvuru”**, İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://rega.basbakanlik.gov.tr>

www.article19.org

www.avrupakonseyi.org.tr

www.basbakanlik.gov.tr

www.bilgilenmehakki.org

www.danistay.gov.tr

www.freedominfo.org

www.hukuki.net

www.memurlar.net

www.milliyet.com.tr

www.ntv-msnbc.com

www.tbmm.gov.tr

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE BİLGİ EDİNME HAKI VE UYGULAMASI

Erdal EREN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şenay CANORUÇ

Diyarbakır - 2011

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE BİLGİ EDİNME HAKI VE UYGULAMASI

Erdal EREN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şenay CANORUÇ

Diyarbakır - 2011